

СЛОВО

Без мови немає нації!

Протвіми

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

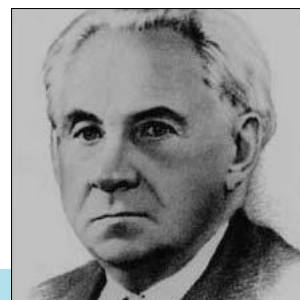
14 (651), 5—11 квітня 2012

МОВНА ВІЙНА В ДОНЕЦЬКУ

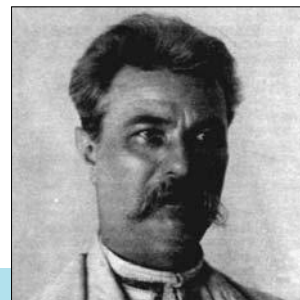
2-3

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ “СТРІЛА”

8-9

НЕВІДОМИЙ СЕРГІЙ ЄФРЕМОВ

10

ЯК БУТИ ЩАСЛИВИМ

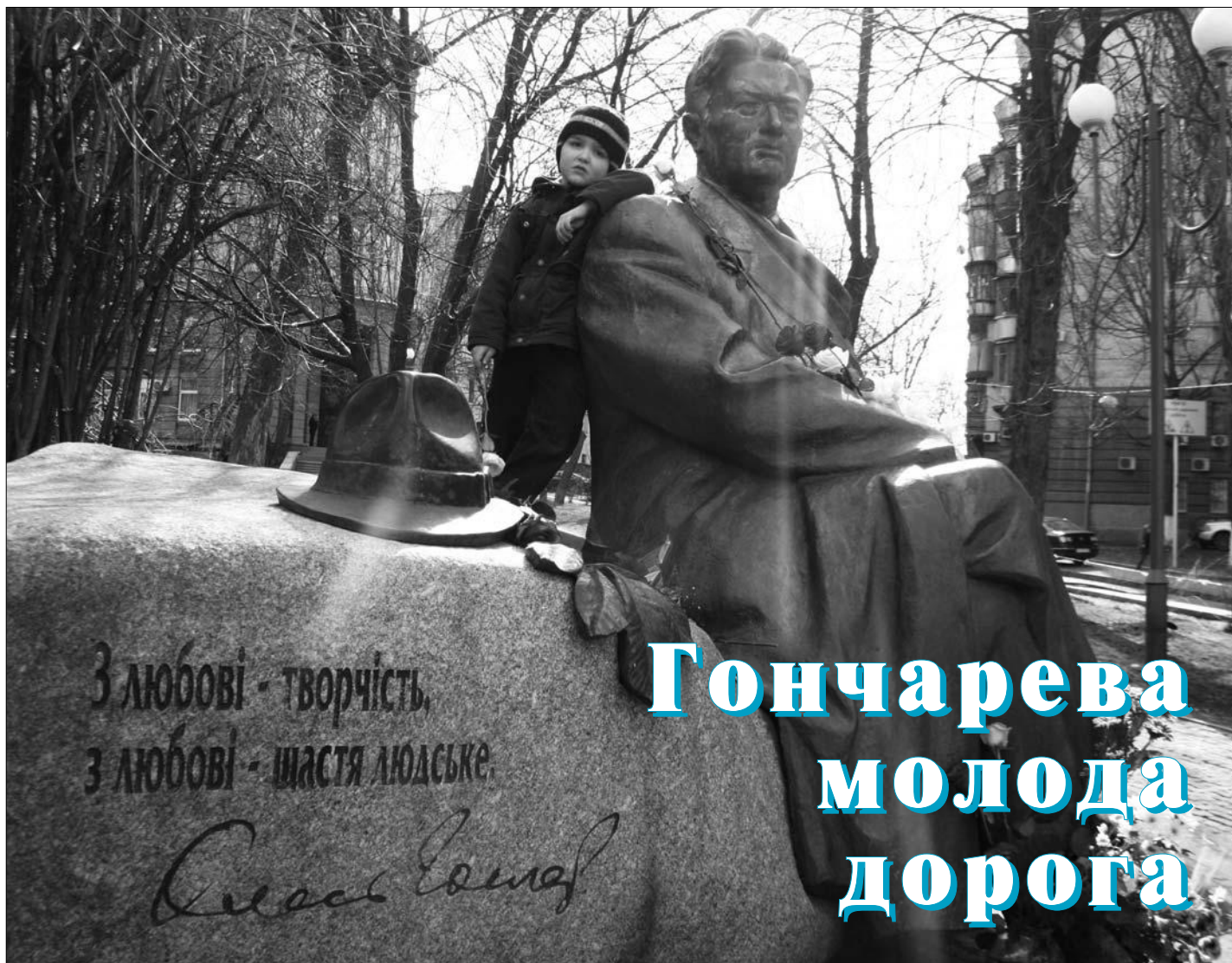

13

РЕПОРТАЖ З ПЕРЕМИШЛЯ

15

Євген БУКЕТ

Тож недаремно було засновано державну премію Олесе Гончара. Цьогорічним її лауреатом став прозаїк Геннадій Шипківський, автор трилогії “Товтри”. Премію вручив міністр культури Михайло Кулиняк.

Творчість Олесе Гончара, розмова з ним 1995 року надихнула журналістку і письменницю Тетяну Куштівську разом із меценатом, громадським діячем і бізнесменом Дітером Карренбергом заснувати українсько-німецьку літературну премію ім. Олесе Гончара на підтримку літературної молоді України та пошанування О. Гончара у світі.

Пані Тетяна на вручення премії приїхала особисто, адже цього року українсько-німецька літературна премія імені Олесе Гончара відзначила своє п'ятнадцятиліття. Тож і нагороди були особливі. Окрім диплома та грошової винагороди, які вручаються щороку, нинішні лауреати отримали ще й своєрідний сувенір — “ключі щастя”, які виготовляють у німецькому місті Фельберт — на батьківщині Дітера Карренберга. Також, за підтримки меценатів, на честь ювілею побачив світ уже другий “Альманах Міжнародної українсько-німецької літературної премії імені Олесе Гончара”, до якого увійшли твори лауреатів, які отримали нагороду в 2008—2012 роках.

На конкурс приймалися і вже друковані, і ще не оприлюднені твори українськомовних авторів віком до 30 років, які живуть в Україні та за її межами. Переможців конкурсу журі визначало у п'яти номінаціях: проза — роман або повість; цикл оповідань; поезія; літературознавча праця, присвячена творчості Олесе Гончара; публіцистика.

Перед тим як у приміщенні Національної спілки письменників України 3 квітня вручили українсько-німецьку літературну премію імені Олесе Гончара 2012 року, нинішні лауреати і відомі письменники, родина Олесе Гончара прийшли до його пам'ятника поблизу вулиці його імені в Києві. Це стало весняною традицією — у день народження Олесе Терентійовича згадувати його натхнення життя і благословляти на творчу дорогу літераторів-початківців. Для більшості молодих авторів ця престижна нагорода — перше у житті визнання їхньої творчості й міцний підмурівок для подальших звершень. “Навряд чи взагалі є щось гідніше, як вдосконалювати свій дух, увічнювати себе в творіннях своїх і дарувати їх нащадкам”, — писав Олесе Гончар у безсмертному романі “Собор”.

Лауреатами 2012 року стали: в номінації “Проза” — Тетяна Троїцька (м. Харків) за роман “Аквамарин для Водолєї” і Марина Троян (м. Золотоноша) за роман “Збій”; у номінації “Поезія” — Мирослав Лаюк (м. Київ) за збірку “Осоте” і Людмила Дядченко (м. Київ) за збірку поезій “Плата за доступ”; у номінації “Мала проза” — Люцина Хворост (м. Харків) за цикл оповідань “Шукайте свою подорож”; у номінації “Літературознавство” — Валерія Олондар (м. Київ) за літературознавчу працю “Сила слова Олесе Гончара”; в номінації “Публіцистика” — Валентина Гальянова (с. Лука Мелешківська, Вінницька обл.) за цикл публіцистичних етюдів “Химеросховище” і Марина Єщенко (с. Великий Кобелячок, Полтавська обл.) за збірку публіцистичних портретів “Життя моє!”.

Заохочувальну премію отримав Геннадій Горовий (м. Обухів, Київська обл.) за повість для дітей “Дзелені-світ”, а премію Всеукраїнського фонду відтворення видатних пам'яток імені Олесе Гончара — Юлія Нестерова — за збірку поезій “Сотворіння”. Вручив цю премію голова Фонду Роланд Франко.

Що відчують молоді лауреати в цей святковий день, яке значення в їхньому

житті має отримана нагорода? Із цим запитанням я звернувся до Марини Троян, яка отримала премію в номінації “Проза”, і ось що вона відповіла: “Один мій літературний наставник, який опікувався мною ще в школі, колись сказав: “Те, що ти пишеш і не публікуєш, накопичується і в певний час починає тебе гальмувати. Воно тримає тебе на певному рівні і не дозволяє піднятися вище”. На жаль, нині видавництва не беруть до друку твори молодих письменників. Я, наприклад, маю два романи, почала писати третій. Їх можна видати або за кошти спонсорів, або за власні, яких у нас, молодих письменників, немає. Отже, у більшості шлях один — ступор.

Премія Олесе Гончара для мене — можливість довести, що моя творчість гідна спадку нашого видатного співвітчизника. Це можливість залишити позаду сумніви, піднятися на нову сходинку, прагнути нових звершень. Це дороговказ для мене, в якому напрямку — величому, світлому мені рухатися далі”.

Наш кореспондент Ганна Оборська зафіксувала багато цікавих моментів Гончарового свята. Один із них перед Вами: правнук Олесе Гончара Дем'ян щиро вітає творчу громаду.

До голови Миколаївської облдержадміністрації Миколи Круглова та депутатів обласної ради з листом, уривки якого надрукувала 9 лютого 2012 року газета “Вечерний Николаев”, звернулися голови обласних організацій національних творчих спілок: від художників — Олег Приходько, від письменників — лауреат Шевченківської премії Дмитро Кремінь і від композиторів — Олег Таганов із приводу, як зазначено, “болючої для миколаївської громадськості проблеми зниження протягом 20 років інтелектуально-культурного рівня молодого покоління” (тут і далі переклад із російської наш). Причину цього зниження підписанти вбачають у тому, що “учні шкіл і студенти ВНЗ не мають можливості вивчати російську мову в потрібному обсязі...”, а “...не маючи знань про свою історію, яка найтісніше пов’язана з російським флотом і російською історією причорноморських земель, молоде покоління не зможе зберегти і передати своїм нащадкам любов до славного минулого Миколаєва, його дух, його святість”. У листі йдеться про те, скільки годин виділялося на вивчення української, російської та англійської чи німецької мов у загальноосвітніх школах у 70—80-ті роки минулого століття, а також наводять інші історичні аналогії. Цікавий не тільки лист, а й час і спосіб його появи.

Та повертаючись до питання кількості годин викладання мов у школі, автори нічого не сказали про законодавчу маніфестність і реальну політику РСРП щодо національних мов, їхніх свідомих представників. Як і про той мовний досвід “найтіснішого” зв’язку з російською історією, як, до речі, з польською і румунською, із законодавчими актами щодо заборони української мови й загалом культури, тільки перелік яких має понад 400 позицій і сягає десятків сторінок. Щодо “більшості мешканців міста”, для яких “російська є основною мовою спілкування”, то статистика свідчить, що на Миколаївщині мешкають 81,9 % українців, у Миколаєві — 72,7 %, у місті визнали рідною мовою українську 56,5 % українців, 3,1 % росіян, 8,2 % білорусів, 5,5 % євреїв, 7,6 % болгар, 17,6 % молдаван і т. ін.

Дещо з історії краю та флоту. Історія Причорномор’я почалася не з російських завоювань, вона має набагато глибші корені — із часів землеробської культури Трипілья. Ще задовго до утворення Московського князівства Чорним морем плавали давньоруські (українські) лодії. Навіть у період Литовсько-Руської держави українська мова була державною. Одним із доказів присутності цієї держави в Причорномор’ї є Вітовка, перейменована в Боголюбівськ, а потім у Жовтневе — нині Корабельний район Миколаєва. А морська походи козаків із Козацької християнської республіки, за висловом класика, теж, сподіваємося, ніхто не ставить під сумнів. Морехідний і військовий досвід козаків яскраво підтверджують листи Потоцького й Суворова. Правда,

Наболіле (миколаївське і не тільки) питання

чомусь тим козакам, які своїми тілами прикрили від турецьких куль Суворова, пам’ятника немає, як не згадуються й інші подвиги козацтва, наприклад, у музеї Очакова та в численних матеріалах телепередач і книжок (Березанська операція, битва з турецьким флотом поблизу Кінбурна, штурм Очакова тощо). Навіть молодша від Миколаєва Одеса (турецький Хаджибей) у “російській історії” розпочиналася “під тупіт запорозького гопака”, — за образним висловом одного з батьків міста — І. де Рібаса.

“Традиції” створюють люди. І створювали... Багато пообіцявши козакам перед війною з турками, по успішному завершенні воєнних дій персонажі російської історії виселили їх на Кубань освоювати нові землі для імперії. А потім... Потім нащадків тих, хто не загинув, знищили голодом у 1932—33 роках. Обіцяти й не виконати — тягнеться з 1654-го і донині. У Причорномор’ї на місці виселених українців селили інші народи, наприклад, німців, але їхніх нащадків пізніше також без зайвих пояснень переселяли й знищували. Тих українців, що мешкали в нашому краї, знищували: селян як “куркулів” голодом у 1922, 1932—33 рр., 1937-го — інтелігенцію як “буржуазних націоналістів”, щоб не сіяла смуту про якийсь там український народ. Назви козацьких поселень змінювали на російські. Демографію змінювали не тільки шляхом переселень, голоду й репресій. У Миколаївському обласному державному архіві є документи про виступ просвітян проти фальсифікації демографічних даних у Миколаєві під час перепису населення 1920 року: агенти не хотіли писати у бланках “українець”. Може, і цю “традицію” продовжити в найближчому майбутньому? Подібних прикладів безліч.

Проте не зрозуміло, чому з “безграмотністю і непрофесіоналізмом” вирішили боротися лише російською, а не турецькою, польською, англійською мовами? Для обґрунтування їхнього поширення можна знайти також вагомі аргументи, пов’язані з історією Миколаївщини та флоту з часів, згаданих

у листі. Побажання підписантів виховувати молоде покоління *держави Україна* на російському патріотизмі, “пов’язаному з російським флотом і російською історією причорноморських земель...”, а не на давніх українських історичних традиціях, викликає подив. Досвід сусідніх слов’янських держав із упровадження однієї державної мови титульної нації, наприклад, у Болгарії та інших країнах соцтабору, не призвів до зниження інтелекту молоді. Проблема, мабуть, у протилежному.

Російській мові на Миколаївщині нічого не загрожує. Водночас, дивлячись миколаївські і центральні телеканали, переконуєшся в недостатньому знанні журналістами української мови. А звідси й висновок про потребу негайного збільшення годин на вивчення *державної мови*. Під час спілкування зі службовцями обласної державної адміністрації не відчуваш, що перебуваєш у приміщенні *органу державної влади України*, навіть на 20-ту її річницю. І знову висновок — слід якісніше добирати апарат *державних* чиновників і служби охорони з урахуванням знання *державної мови*, але ж для цього спочатку треба збільшити кількість годин для оволодіння нею у школах і вищих навчальних закладах.

Виходячи з дружніх і братерських історичних стосунків двох народів та згідно з методологією авторів листа, російська громада в Україні повинна була б мати такі самі права, як українська — у Російській Федерації. Факти ж вказують на протилежне.

Ми прагнемо знати якнайбільше мов, серед них і російську та мови інших народів, які жили й живуть на Миколаївщині, адже спілкування між нами взаємно збагачує нас. Проте всі ми маємо усвідомити, що в *державі України* повинна бути одна державна *мова* і всі громадяни повинні нею володіти. Державну мову у своїй державі відстоюють євреї, росіяни (навіть у федеративній), поляки, французи та інші народи, тому й українці мають право і зобов’язані, зважаючи на досвід історичного спілкування з сусідами, відстоювати

у державі *Україна* одну державну українську мову. Обов’язковим “завданням держави і справді народної влади” є забезпечення цього, незважаючи на всі процеси “глобалізаційного культурного обезличення” чи то англійською, чи то російською. Миколаївщина як складова причорноморського краю України давно вже не турецька, не польська, не російська, не румунська, — а українська. Незрозумілим залишилося, кому адресовано тезу зі звернення: “Найстрашнішим духовним гріхом завжди вважалася зрада. Зрада своїх коренів, своєї історії, своєї землі також великий гріх”.

Прикро, що лист підписали очільники обласних організацій *Національних* спілок *України* у час, коли на українську мову чиниться тиск, коли з уст міністра освіти України лунають обіцянки скоротити кількість годин вивчення української мови до одного уроку на тиждень, курс вивчення історії України прибрати зі шкільної програми взагалі, українську літературу як окремий предмет навчання виключити зі шкільної програми. Невже не зрозуміло, за наявності стількох шкіл із російською мовою викладання в Миколаєві, що виступ нібито на захист російської мови насправді спрямований на зменшення сфер функціонування української мови? До болю в серці прикро, що його підписали українці, які мали б бути елітою нації та держави.

Звертаємося до Вас із цим листом як до гарантів забезпечення конституційних прав миколаївської міської громади на захист і розвиток української мови в місті Миколаєві як державної мови України.

З повагою,

Ігор МАРЦІНКОВСЬКИЙ, голова правління Миколаївського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; **Юрій ЗАЙЦЕВ**, голова Миколаївського обласного історико-просвітницького товариства “Меморіал”; **Георгій САВЧЕНКО**, голова Миколаївської міської громадської організації “Вітовське українське товариство”; **Максим КОЗАЧУК**, голова студентського самоврядування Чорноморського університету ім. Петра Могили; **Раїса ШПАК**, голова Миколаївського міського відділку організації “Союз українців”; **Олександр МАЛИЦЬКИЙ**, співзасновник Ради національностей та чотирьох національно-культурних товариств Миколаївщини, член Ради національностей Миколаївської області; **Олександр ШАРАФАНОВ**, член української секції “Міжнародного товариства прав людини”; **Анатолій ЗАТУРЯН**, заслужений працівник культури України, педагог, хормейстер, композитор; **Омелян ШПАЧИНСЬКИЙ**, заслужений працівник культури України, професор, композитор; **Валентина КУПЦОВА**, заслужений учитель України, педагог Миколаївської гімназії № 2; **Андрій АНТОНЮК**, народний художник України, лауреат Державної премії ім. Т. Г. Шевченка; **Є. СЕЛЯНСЬКА**, голова Миколаївського обласного товариства поляків

● МОВНІ ЦІКАВИНКИ

Ми за ваговоз

Таку назву дістав цей транспортний засіб, як тільки з’явився у наших краях. Можливо, за аналогією до народної назви спеціальної породи коней (першеронів), що могли перевозити велику поклажу (вагу). У **Практичному словнику виробничої термінології**, виданому 1931 року в Харкові під егідою Інституту мовознавства ВУАН, *ваговіз* зафіксовано на с. 18 (див. фототипичне перевидання 2008 року, що вийшло в Києві з ініціативи Інституту енциклопедичних досліджень).

Треба сказати, що Інститут мовознавства, готуючи цілу серію практичних словників для потреб відомої українзації, ставив собі чітку мету створювати українську термінологію *на щирій народній основі*, тому його пропозиції добре приживалися не тільки в технічній, а й у мистецькій літературі. Читаємо, наприклад, у В. Собка: *Ваговоз сплився. Порожні бочки в кузові накопились одна на одну...*

Та невдовзі на зміну іграм в українізацію прийшло інше більшовицьке гасло: *знищити націоналістичне коріння на мовному фронті*. Під репресії потрапили найобізнаніші мовознавці України, а місце *ваговоза* у словниках живосилом заповів *грузовик*. І стримів мало не до середини 70-х ХХ століття, коли почав м’ляти навіть тим, хто ревно дбав про “злиття” мов. На кін вийшла банальна самоперекладацька схема: *груз — грузовик? Тоді вантаж — вантажівка*. І філологи з цим радо погодилися. А могли б — хоч задля світлої пам’яті своїх розстріляних колег — повернути на чільне місце загнаного на задвірки *ваговоза*.

З огляду на це — прохання до читачів. Станьте перед дзеркалом, зосередьтесь на артикуляції і голосно прокажіть: **ваговоз, вантажівка**. Яке з цих слів дзвінкіше, коротше й інформативніше, яке вимовляється, як співається, а яке так і “фекне” не своїм голосом, яке природніше, а яке відгонить штучність? На це й орієнтуйте свій слововжиток. Як орієнтуємо ми, всупереч високотитулованим філологам. Понадто, що *ваговоз* у словниках таки є. Хоч і не на першому місці.

Безкоштовний? Ні! Ліпше хай буде безплатний

Чому? Бо самоперекладацького *безкоштовного* не знайти ні в нашій класичній літературі, ні в порядних наших словниках. Його нема й у Словнику Грінченка, і в багатьох інших — Голоскевича, Іваницького-Шумлянського, Ізюмова, у “російсько-російському” (так із нього прозивалися) перекладному 1948 року і навіть в українсько-російському шеститомнику, перший том якого вийшов 1953 року.

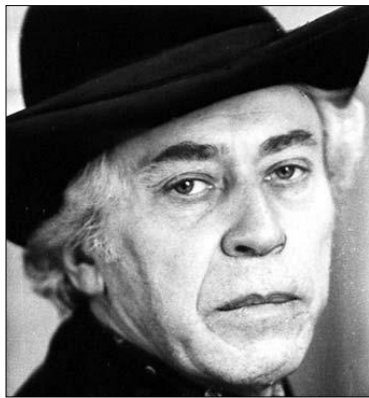
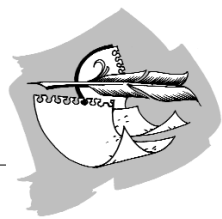
Отже, маємо новотвір. Звідки він узятий і для чого його ввели до перекладного тритомника 1968 року? Чи не для того, щоб іще далі відсунути нашу неабияк зрусифіковану й заканцеляризовану літературну мову од народної? Схоже, так воно і є. Порівняймо два оголошення: 1) *Тут видають безплатні обіди незможним* і 2) *Тут видають безкоштовні обіди незможним*.

У першому цілком зрозуміле, коротке, по-народному дзвінке й вичерпно інформативне слово **безплатний**, у другому — довге, до вимови незручне та ще й наче з подвійним дном. Еге ж! Бо **безкоштовний** можна зрозуміти й так, що обід нічого не коштує і тому, хто його готував, а це не так.

Те саме з **безкоштовним проїздом** для пенсіонерів. Тим, хто таку пільгу призначив, доводиться якісь кошти на неї витратити, а пенсіонери за проїзд **не платять**. То такі треба цей проїзд називати: **безплатний**.

Саме про **безплатні** недільні школи в Україні мріяв свого часу Т. Шевченко, готуючи для них “Букварь”, і саме для таких **безплатних** шкіл видав у Санкт-Петербурзі 1863 року “Арифметику або шотницю” О. Кониський. Планам цих великих людей не судилося стати реальністю. Та лишився благородний приклад працювати задля народного добра. Гріх тепер пам’ять про них псувати, перекручуючи їхні слова з однозначних, абсолютно зрозумілих на нібито “літературні”, “культурні” (з *подвійним*, а може, й *потрійним* дном).

Підготувала
Галина ОСТРОВСЬКА,
старша з авторів книжки
“А українською кажуть так...”,
м. Одеса

Упорядник і автор
літературно-критичних розвідок
лауреат Національної премії
ім. Т. Шевченка
Володимир БАЗИЛЕВСЬКИЙ

*О мужній вітре,
вчителю єдиний!
Достиглий овоч
струшуючи з віт,
Ти вчиш любити все,
що перемінне,
І що незмінне,
як незмінний світ.*

М. Рильський

Із "п'ятірного грона" він —
найупізнаваніший. І це при тому,
що як ніхто з неокласиків, підда-
вався спокусі співати з чужого го-
лосу. Цю його піддатливість
впливам переконливо довів дос-
кіпливий Филипович.

Парадокс потребує пояснен-
ня. Самоцитатія: "Своєю форму-
лою "солодкий світ", як і ширим
імпульсивним зізнанням: "А я
хотів би у тиші над вудками своє
життя непроданим донести",
Рильський викликав на себе кри-
тичний вогонь. І вогонь цей був
спрямований на знищення його
як поета.

"Солодкий світ" — не випад-
кова фраза. Це світоглядна само-
атестація. Навіть попри те, що ця
формула з'явилася в світі жорсто-
кому і самовбивчому.

Рильський був людиною рід-
кісної незлобивості, умироворе-
ності і просвітленості. Його вті-
шання життям — втішання мрій-
ника й обсерватора, який у будь-
якій конкретиці схильний бачити
її лицьовий, а не тінювий бік.
Душевний зір його налаштован-
ний передусім на світле і благо-
родне.

Можливо, саме в цьому від-
билася порода, обличчя інтелі-
гента не в першому поколінні.
Дивує ось що: за всієї складності
свого внутрішнього світу, проста
людина не втратила для нього
своєї притягальності. Навпаки:
складається враження, що саме
інтенсивність роботи духу і сти-
мулювала ту притягальність. Ні
тіні погорджування, його культу-
ра не стала муром між ним і ви-
хопленням з повсякдення селяни-

Максим РИЛЬСЬКИЙ (1895—1964)

Перемінне і незмінне

ном чи робітником. Кожного — зі
своєю родзинкою — він виписав
з такою ж щирою зацікавленістю,
як і видатних людей".

Про "молоду мудрість" поета
писав Зеров. Рильський для нього
"вдумливий і ласкавий", "сві-
жий і міцний". Вчитель і одноду-
мець вбачав чар його поезії у ши-
роті мистецького співчуття і роз-
маїтості поетичних перевтілень.

Отже, ключик до парадоксу —
світоглядна домінанта. Саме зав-
дяки їй чуже ставало своїм. Про-
ставивши наголос, усе ж не буде-
мо спрощувати те, що спрощен-
ню не надається: талант. Моло-
дий Рильський розвивався без
різких перепадів у якості. Плюси
мирно сусідували з мінусами. Як-
що у Клена голос прорізався, ко-
ли йому було за 30, то Рильський
у цьому віці був уже визнаним
майстром.

Про ранні свої вірші поет за-
уважив, що попри усю їхню наїв-
ність, у них "не кульгав метр: так

уже мені даровано природою".
Даровано було й інше: легкість
руки, гнучкість і досконалість
техніки, обізнаність і вимогли-
вість до себе, що в сумі обіцяло
першорядного майстра.

Рильський поєднав у своїй
поезії книжковий і реальний сві-
ти. Сплав такий міцний, що не
завжди й помічаєш перетікання
одного в інший. Реальність у її
живих подробицях ушляхетню-
ється духовною аурою лектури, а
та у свою чергу живиться соками
повсякдення. А за всім цим чітко
вирізняється профіль "ласка-
вого", лагідного поета.

Коло улюблених авторів не
вичерпується, певна річ, перелі-
ком, до якого вдається Риль-
ський, але й перелік промовист-
ий: "Софокл — і Гамсун, Едгар
По і Гете, Толстой глибокий і Го-
го буйний, Петрарчині шліфова-
ні сонети — і Достоевський гріш-
ний і святий". Важливий підсу-
мок — "усі книжки, усі земні по-

ети" лиш відблиски одного сон-
ця: "Духа Світового!"

Та в тій же поемі "На узліссі",
написаній у 23-річному віці, по-
стає й дійсність у всій своїй бага-
тобарвності: гай, ліс, степ, пори
року, "і темний гриб, і квітка зо-
лота", "мрійні брехуни, мислив-
ці, риболови і п'яниці".

Про уміння поета "бачити
світ в його барвах, обсязі, русі,
ловити його звуки, відчувати йо-
го запах", — писав академік Бі-
лещський.

Зеров пов'язував зрілість
Рильського з трьома його книга-
ми: "Синя далечин", "Під осін-
німи зорями", "Тринадцята вес-
на". Книгу ж "Крізь бурю й сніг"
вважав найкращою за останні два
десятиліття.

Консерватизм неокласиків,
їхня байдужість до формальних
шукань у Рильського мічені його
самістю. У канонічних формах
він почувається як риба у воді й
чуле вухо без зусиль вловлює у

Моїй Романівці

Білі цуцики гуляють на соломі,
Сонце гріє мордочки смішні;
Тіні віт дрижать на білім домі;
Плине чапля в синій вишині.

З дому чути тихий стук посуду,
Клаптик пісні з поля прилетів...
І здається: зараз гість прибуде
Із далеких та ясних країв.

Сніжну скатерку розстелимо в саду ми,
Одкоркуєм золоте вино, —
І під ніжні шелести і шуми
Пригадаєм, що було давно...

У теплі дні збирання винограду
Її він стрів. На мулах нешвидких
Вона верталась із ясного саду,
Ясна, як сад, і радісна, як сміх.

І він спитав: — Яку б найти принаду,
Щоб привернуть тебе до рук моїх?
Вона ж йому: "Світи шодня лампаду
Кіпріді добрій". — Підняла батіг,

Гукнула свіжо й весело на мулів,
І чудно уші правий з них пришулив,
І знявся пил, немов рожевий дим.

І він потягся, як дитина, радо
І мовив: "Добре бути молодим"
У теплі дні збирання винограду.

1922

Осінь ходить, яблука золотить.
Я приїхав у незнаний край.
— Чужоземко молодая, хто ти?
— Одгадай.

— Чужоземко, дай води напиться!
— У воді любовне є дання. —
Я рушницю почепив на віти,
Я до бука прив'язав коня.

Я дивлюся в вічі — і скорботи
Листя опада на дно душі.

Щастя ходить, і серця золотить,
І в знеможі клонить комиші.
28 липня 1922 р.

Умерли всі — а за одним найтяжче!
Дячок нічого в ніс не бурмотів,
За похороном піп не торгувався,
Не голосили діти та баби,
коли його ховали.
В зимнім небі
Два шуляки недвижно пролітали,
І далі була порожня. От і все.

Був чи не був? Останні білі айстри —
Передчуття осяяних снігів —
Я б клав йому на чоло, на обличчя,
Я плакав би, коли б мені не знати,
Що я себе — себе ж — і хороню.

1922

Запахла осінь в'ялим тютюном,
Та яблуками, та тонким туманом, —
І свіжі айстри над піском рум'яним
Зоріють за зачиненим вікном.

У травах коник, як зелений гном,
На скрипку грає. І пощо ж весна нам,
Коли ми тихі та дозрілі станем
І вкриє мудрість голову сріблом?

Бери сакви, і рідний дім покинь,
І пий холодну, мовчазну глибіню
На взліссях, де медово спіють дині!

Учися чистоти і простоти
І, стоптуючи килим золотий,
Забудь про вежі темної гордині.

На бур'яни, обліті жовчю,
Холодна мжичка миготить,
І скалить осінь зуби вовчі,
І дуб заковується в мідь.

Дитя, збираючи кислоти,
Наступить на колючий глід...
О серце, серце, чи ж приснилося
Щасливий біль дитячих літ?

Докурюйте сигари, допивайте
Лікери й каву. Вдарив сім разів
Годинник месницький. Залізні кроки
Гудуть по сходах, землю потрясають,
І вам од них нікуди не сховатись,
Як не втекти єпископу Гаттону
Од темних і розлючених мишей.

Ключі од житниць кидайте на дно
Глухого, пінявого океану,
Востаннє гляньте, рицарі скупі,
На золото у вогких сутеренах,
Уста фарбованих своїх коханок
Цілуйте наостанку. Вже тріщать
Залізні двері, голоси гудуть,
І закривавились високі вікна.

Поцілунок

У темній гушині її я наздогнав.
Вона, вже лежачи серед пахучих трав,
Руками пружними од мене одбивалась.
Нарешті стихнула —

і дивне диво сталось:
Уста, що і мене, і весь мій рід кляли,
Мов квітка багряна, до мене простягли
Свій келих, сповнений

солодкої знемоги.
Натомлені з біги струнки та дужі ноги
Білили мармуром під місяцем німим, —
І тихим голосом, охриплим та чудним,
Вона промовила:

"Жорстокий переможче!
Упасти в цім бою
для мене найдорожче".

1925

Студений вітер б'є в холодні вікна,
І олов'яний важко дише став.
Так, знов душа замерзне, знов одвикне
Од радісного колихання трав.

І на снігах паперу дивна повість
Свою мережку вирізьбить ясну
Про молодості легку випадковість
І старості суворо сивину.

О мужній вітре, вчителю єдиний!
Достиглий овоч струшуючи з віт,

його октавах і сонетах вібрацію субстанції, що властива тільки йому. Зокрема й епічний лад, якому він віддав шедру данину. Вершина його епіки — поема “Марина”. Саме тут він засвітився як оповідач-живописець. І як-що вже говорити про впливи, то слід назвати Міцкевича, але передусім — Пушкіна. Стосунки у Рильського з ним — на особистісному, доглибному рівні.

Ще за дитячих літ він був для серця милий. Як невідстояні чуття в душі бродили, Як у півтемряві хиталися думки, — Ласкавим приторком ласкавої руки Він одсвіжав чоло і тихомирив муки. Він ліру брав. Текли з-під пальців звуки, — І я неспішно підспівував йому. Цей спомин дорогий — в мозилу я візьму.

Немудро заплішувати очі на це зворушливе зізнання, як те чинять кон’юнктурники. Рильський і Пушкін — тема для фундаментального дослідження.

У кожного поета зі своїм почерком є речі, які не вписуються в їхню поетику, сприймаються ніби стороннє тіло. Є вони і в Рильського. Мовиться не про вимушене догоджальництво режиму, а

про поезії, що народжувались самохіть за певних, відомих тільки поетові психологічних станів.

Привіт, молоді трубадури, Привіт од гарячого духу містралю, Од свіжого моря, Од грон винограду, І від чорнявих і білих дівчат, Що рвуть виноград.

Рильський писав про поцілунки у затінку лоз виноградних, про пахучий вітер пахучих степів, про казки чабанів під небом, де “ходить Небесний Чабан”.

Цей верлібр, можливо, опосередкована відповідь Рильського верлібристам-сучасникам, таким як В. Поліщук, для яких поетика неокласиків була анахронізмом. З часу теперішнього це може сприйматися й так: я вмію робити те, що й ви, але волю йти своїм шляхом.

Вірш Рильського “Прочитавши Містралеві спогади” спонукає згадати Мандельштама, якому належить єдиний верлібр — “Нашедший подкову”. Щоправда, обмовимося, Рильський повертався до вільного вірша й пізніше.

Самоцитатація: “Читаючи Рильського, усвідомлюєш усю глибину розриву між ним і поетами “від землі” та “від верстата”. Передусім — це неспівмірність загальної культури. Посилання на

твори світової літератури, парафрази з класиків, знаних, менш знаних чи й незнаних авторів, алюзії, зрозумілі тільки утаємниченим, нагадування про чужі сентенції чи їхнє оскарження, факти з історії, архітектури, живопису, музики, кобзарського мистецтва, астрономії, ботаніки, медицини і з інших галузей життєдіяльності — це все він, Рильський. І що важливо: у когось би ця вченість випирала, у нього ж вона сприймається як законна його власність.

Але Рильський “побиває” пролетарських поетів і на їх власному полі. Він — *найпізнавальніший* з українських поетів. Його поезія — то майже енциклопедія з мисливства та рибальства, двох великих його пристрастей. Про це пишуть часто. Рідше згадують про знання ним бджолярства, флори і фауни України в широкому осязі, народних вірувань, звичаїв”.

Арешт 1931 року урвав нормальний розвиток таланту поета. Після чотиримісячного перебування у сумнозвісній Лук’янівці Рильський наступив на горло власній музі. Збірка “Знак терезів” — торжество фальшивої ноти. Спроби писати під Маяковського чи у форс-мажорі Бажана — акти самогвалтування. Порятунком для Рильського певною

мірою стала згадувана поема “Марина” — картина минувшини в її колоритних і незліченних деталях, яку поет писав упродовж п’яти років.

Епоха гнула, ламала, схиляла до абсурду. І “ласкавий” Рильський прогинався до неприродної для нього жорстокості: “Коно, швидше переїдь труп господаря свого!”

Кількість мертвих книжок примножувалась. Окремі живі поезії тільки увиразнювали ту мертвотність. Творче самокаліцтво не порятувало Рильського від підозр і переслідувань. Тяжким видався для нього рік 1947-й, коли він змушений був каятися в “націоналістичних помилках” у “літературній роботі”. Називав поіменно всі свої “злочиння”: ухили, порочні концепції, невірне висвітлення, збочення, оспівування “співучих Лангедоків”, старовини, “упадницькі” настрої, солідарність з фальсифікаторами української історії і, звичайно ж, рецидиви буржуазного націоналізму.

Абсурд підпірався абсурдом. Побивав поета одіозний Хінкулов. Широко знаний вірш Рильського “Ластівки літають, бо літається”, що потім став хрестоматійним, він тлумачив так. Поет “висловлює ідеалістичне заперечення” пізнання законів світу.

Твердить про фатальну довічність “сліпої необхідності”, її неприсутність, трансцендентальність для досвіду людини (“бо літається...”, “бо пора”). Тобто проголошує “чистісінький фідеїзм”, теологічну, містичну основу буття. Філософія таких образів Рильського, як “ластівки літають” — ідеалістична, реакційна.

Хінкуловщину треба знати для того, щоб зрозуміти механіку каліцтва таланту взагалі і драму одного з найвидатніших українських поетів зокрема. Драма розтягнулася на все життя Рильського, який і по смерті Сталіна писав просталінські вірші.

Тінь її накрила частково навіть збірку “Троянди й виноград”. Тільки в “Голосіївській осені” та в небагатьох віршах, зокрема подорожніх, бачимо Рильського у всеозброєнні його поетичних чеснот, що спонукають згадати “Мандрівку в молодість”, поему, з якої годилося б починати знайомство з поетом.

Останній період його життя — пора вигасання таланту. За чудесним винятком — “Тугою за молодістю”. Цим віршем Максим Рильський попрошався не тільки з молодістю, а й “солодким” жорстоким світом. І хоч вірш написаний за два роки до смерті, сприймається він як підсумок кращого, створеного поетом.

Туга за молодістю

Не жизни жаль с томительным дыханьем, Что жизнь и смерть!? А жаль того огня, Что просиял над целым мирозданьем И в ночь идет, и плачет уходя.

А. Фет

Яким би був я йолопом жакливым, Коли б почав завидувати юним, Рум’яношоким та блискучооким, Коли б запав у жалюгідну заздрість До сильних, до здорових, до струнких, До молодих, які не без підстави Себе вважають владарями світу, До зміни, що прийшла тобі й мені, Не названий, далекий, добрий друже! Ні-ні! Була б стареча то бредня! Та жаль світанків тих, які лиш раз палали, Тих неповторних гроз, що в вічність одблищали, І перших трепетів у серці й на устах, І першої весни, що зникла, ніби птах Порою ранньою у сивому тумані. Жаль благодатних сліз по дорогій омані, Німої гіркоти, що молодечий вік Немов березовий оволожняла сік, Що з білої кори на землю краплі ронить... Жаль тих передчуттів, що никнуть і холонуть Од вітру першого, який торкнеться їх... Жаль просвітів між хмар, блакитних і легких, І льоту ластівки, що над землею мчить, Грозу віщуючи, як синя блискавиця, І гаю млистою, що ніби обважнів, Од щастя, од роси, од туги й солов’їв, Жаль темних поглядів, жаль білих рук дівочих, Жаль сну ранкового по тих безсонних ночах, Що теж були, як сон, як світла й тіней гра... Жаль лиха першого і першого добра, Жаль дружби на весь вік, що гасла за хвилину, Хвилинних усміхів, що пронесу до згину, І снігу, й снігурів, і злетів, і проваль... Жаль світу цілого — землі і неба жаль!

Пуша-Водиця 7 жовтня 1962 р.

Ти вчиш любити все, що перемінне
І що незмінне, як незмінний світ.
Над осінь, 1926 р. Романівка

Свіжа зелень розгойдалась,
Розгулялась, поплила.
Перші краплі засміялись
До голодного зела.

Голуби летять у шовок,
І в тіснім голубнику
Ряд округлих їх головок —
Як намисто на разку.

28 квітня 1926 р.

Бетховен

Д. Балацькому

Коли глухого генія музики
Уже людські не досягали крики,
Коли він чув лиш бунт німих стихій
І з них, у пінній пристрасті своїй,
Складав гармонії, щоб сам не чути, —
Настигла смерть. Відомий і забутий,
Прославлений, осміяний, владар
І раб — він умирав. Сувої хмар
Заслали небо. Потемніла далеч.
Ішла гроза. Думки, як чорна галич,
Назустріч ночі креслили круги.
Враз — повен невтоленної жаги —
Він стрепенувсь, орел, ще не добитий.
Він чув, він чує! —
Ах, землю розтрошити,
Створити землю, дати радість їм,
Синам землі! — Він чув, як темний грім
Перекотився під німим склепінням.
Охоплений нових надій тремтінням —
А смерть уже на чоло клала знак, —
Він небу, гордий, показав кулак.
Бетховене! Той жест руки худої
Страшніший від симфонії страшної!

1932 р. Остер

Дружині

Тихий часе надвечірній,
Як ти землю непомітно,
Як ти серце облягаєш!
Як ти млою повиваєш
Те, що гріло першоцвітно
В кольоровості незмірній!

Зголубили зимні шиби,
Пролетіли птиці сонні,
Заспокоїлися кроки...
Тіні сунуться широкі,
Наче в синьому затоні
Фантастичні плинуть риби.

Розкажу дружині вірній,
Приклонившись до рамена,
Казку мовою простою...
Як зріднився я з тобою,
Як ти горнешся до мене,
Тихий часе надвечірній!

9 грудня 1928 р.
Вечір. Весна 1935 р.

Свиснув Овлур за рікою...

Князеві спитьсья — не спитьсья,
Вітер колище намет,
Крикнула вісниця-птиця,
Віщо шумить очерет.

Покотом сплять половчани,
Ніч — мов криниця без дна...
Клонить обличчя кохане
До узголів’я жона.

Ні, вже не знати спокою!
Туга пече, як змія!
Свиснув Овлур за рікою, —
Чуєш ти, земле моя?

Сідлані коні готові...
Геть із ласкавих тенет!
Сон увірвавсь Кончакові,
Буря колище намет.

20 травня 1940 р. Коктебель

Коли копають картоплю...

Коли копають картоплю —
стелиться дим над землею,
Листя летить воскувате,
ніби метеликів рій,
Пахне грибами й медом,
вогкістю пахне тією,
Що, опріч назви “осінь”,
немає імені йй.

Коли копають картоплю,
ключ угорі журавлиний

Рідною мовою кличе у невідомі краї;
Смутком тоді щасливим
повніться серце людини,
Вітер, як старості повів,
навкруг обвіває її.

Коли копають картоплю,
тихо співають дівчата,
Озимина витикає свіжо-зелені голки,
В гості запрошує всіх
біла над річкою хата,
Діти несуть у школу завиті
в хустини книжки.

Коли копають картоплю,
стигне вода в криниці,
Рівно й спокійно дише натомлена
з праці земля,
Хлопцям пора і дівчатам
сваритися і мириться,
Час музикам ладнати
скрипки на весілля.

7 жовтня 1956 р. Краків

*Висне небо синє,
Синє, та не те...*
Я. І. Щоголів

Почорніли заводи в озерах
І ясніші стали разом з тим.
Від листків падучих ніжний і шерех
Заплітається в ранковий дим.

Вставлено у вікна другі рами,
Вата і калина поміж рам,
Знову стали діти школярами,
І синиця дзвонить школярам.

Ніби на гравюрі Хокусаї,
Ліс грабовий золотом цвіте,
Щоголівське небо нависає
Над землею — “синє, та не те”.

У пучок останні квіти зв’яжем,
Що морозом називають їх...
Часом можна висловить пейзажем
Те, для чого слів нема людських.

20 жовтня 1959 р.
Київ

Микола ЦИМБАЛЮК

Загалом творчість Сергія Єфремова охоплює кілька десятиліть — із 1895 до 1929 р., тобто ще до зняття 1905 р. заборони на українське друковане слово й закінчується його арештом. За обсягом вона становить до 4 тисяч публікацій (майже 20 томів!). Найпліднішим був період національного відродження: від початку Лютневої революції в Петрограді (коли “трон азійського деспота Миколи II впав”) і до поразки Української революції 1917—1919 рр. Саме на цей період припадає його участь у відновленні першій всеукраїнській газеті “Рада” — “Нова Рада”. Навіть якщо відкинути попередні етапи творчості, то цього трирічного доробку достатньо, щоб його ім’я було вирізьблено золотими літерами на скрижалях історії української преси.

Радівська публіцистика Єфремова цього часу вражає не лише об’єктивністю, глибиною думок, образністю, жанровою палітрою, а й обсягом. За два роки, з 25 березня 1917 р. до 11 вересня 1919 р. (лютий-серпень газета не виходила) у 399 числах він опублікував 808 матеріалів. Щодня “Нова Рада” вмішувала не менше як дві його статті чи кореспонденції. Були періоди (1918 р.), коли газета наполовину заповнювалася матеріалами Сергія Єфремова. До речі, переважна більшість цих публікацій друкувалася без підпису. І лише завдяки дивом збереженням редакційним і авторським примірникам упоряднику вдалося достеменно встановити його авторство.

Інтелектуал С. Єфремов був прекрасно поінформований про всі події (соціально-політичні, військові, міжнародні, культурні), що відбувалися у країні й світі. Треба врахувати той факт, що крім журналістики він із перших днів революції опинився в епіцентрі політичної боротьби й державотворчих процесів. З першого дня — член Центральної Ради, товариш (заступник) голови — М. Грушевського. Тоді ж Київський виконком ради об’єднаних громадських організацій призначає його комісаром у справах преси. Він увійшов до комісії, що розбирала справи Київської жандармської управи. З утворенням Генерального Секретаріату призначається генеральним секретарем міжнародних справ. У травні в складі делегації ЦР і Військового Генерального комітету бере участь у переговорах із Тимчасовим урядом щодо автономії України. З січня 1919-го його обрано академіком УАН. І це ще не повний перелік справ, якими він мусив займатися у ті бурхливі дні.

Загалом кожна його публікація — дорогоцінна сторінка літопису очевидця й активного учасника національно-визвольної боротьби. Уже у першому числі “Нової Ради” за березень 1917 р. надруковано чотири матеріали Сергія Єфремова: “До українського громадянства”, “На порозі майбутності”, “Як це сталося?”, “На святі волі”. Перший — заклик — підписаний групою тупівців (члени громадської організації ТУП, що реорганізувалася в УПСФ), але авторства Єфремова. Головна думка: “Ділом — не словами, творчою роботою треба виявити світові сили, що таїть в собі великий український народ. Цей приспаний віками велетень, закутий, нині прокидається...” Серед першочергових справ викладає програму діяльності українства, зокрема: об’єднуватися (“бо тільки в поєднанні сила”); створювати національний український фонд (“бо в матеріальних засобах підпора до практичної роботи”); відкривати українські школи (“українізуйте теперішні, дбайте про середню й вищу освіту — бо тільки в нашій школі наша будучність”); відроджувати й засновувати “Просвіти” (“бо в них осередок культурної праці та початок організації наших сил”); підтримувати українську пресу (“бо вільне слово рознесе по всіх світах про наші домагання, бо вільне слово наше — символ воскресіння і його поставимо ми тепер на сторожі наших прав”) тощо. А в репортажі “На святі волі” жива, хвилюючо-яскрава картина всенародного тріумфу й духовного злету на вулицях тодішньо-

Відкриття Єфремовської публіцистики

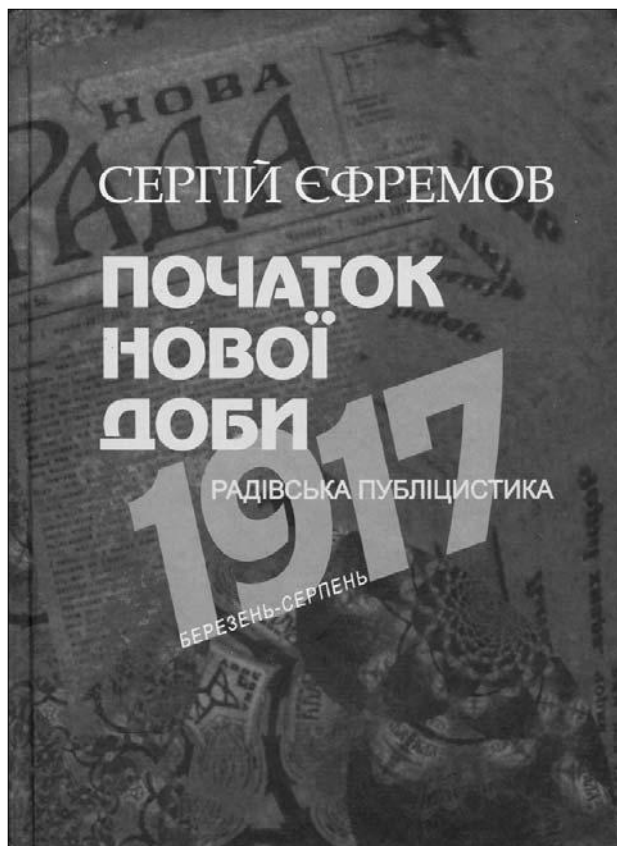
Майже сто років знадобилося для того, щоб в українську культуру повернулася безцінна спадщина одного з найвідоміших громадсько-політичних діячів, науковця, просвітянина, організатора національної преси й талановитого публіциста Сергія Єфремова.

Для пересічних громадян він відомий насамперед як головний підсудний у відомій сфабрикованій справі “СВУ” (“Спілка визволення України”), що стала не першою, але найцинічнішою у системі планомірного і безпощадного винищення Москвою свідомого українства. Науковці цінують С. Єфремова як автора ґрунтовної “Історії українського письменства” (за советських часів вона була заборонена), одного з найкращих вітчизняних літературознавців. І лише одиниці знають про його величезний публіцистичний доробок. Недаремно ж академік Агатангел Кримський називав публіцистику Єфремова класичною, а щодо чистоти мови, то він “повинен бути поставлений на першому місці серед усіх можливих кандидатів”. У цьому тепер можемо пересвідчитися зі щойно виданого збірника його радівської публіцистики “Початок нової доби” з передмовою П. М. Мовчана “Непідкупна правда життя...” (ВЦ “Просвіта”, 2011 р.).

го Києва: “Народні маси всіх націй і класів за кілька день, як стали громадянами (після виходу з тої Росії — тюрми народів — Авт.), як у собі людей почули — вирости безмірно, не досяжно”.

Через кілька днів Єфремов оприлюднює “Українські домагання”, з якими українська депутація, до якої увійшли відомі національні діячі й представники від молоді, робітників і солдатів, звернулася у спеціальному меморіалі (“пам’ятній записці”) до голови ради міністрів кн. Львова. Серед них чіткі вимоги до міністерства юстиції, яке мусило негайно “видати наказ, щоб українську мову допущено в практику судових установ на Україні” і “...все діловодство провадиться українською мовою”; міністерство народної освіти мало реформувати освіту в Україні таким чином, щоб у народній, вищій школі вся наука провадилася українською мовою. Навіть від духовного відомства вимагалося, по-перше, “пояснити сільському духовенству, що казання і всі інші зносни його з народом повинні вестися українською мовою” і, по-друге, повернути Греко-католицькій (уніатській) церкві право самій порядкувати своїми справами. Уже з перших наведених матеріалів видно однозначну налаштованість українців на будівництво своєї національної держави, хоча й на федеративних тоді ще засадах.

Відшуміли численні мітинги, з’їзди партій, шквали резолюцій і заяв березня 1917-го, настав час гуртування ворогів відкритих, прихованих і протидії справі відродження України. У “Новій національності” Сергій Єфремов аналізує заснування в Києві такого собі “Общества югороссов” (шось на кшталт “Русского міра”). Югороссом був кожний, “хто визнає за свою мову — російську літературну мову, а за місцем своєї роботи — територію вільної України”. Автор анатомує обивательські настрої, приводячи читача до неспростовного висновку, що “це старі наші знайомі — земляки, що досі себе чванливо величали “тоже малороссами”, або “малороссами, говорящими по-руски” і на цій

підставі гудили українське письменство за “ковальство”, “вузист” і т. и”. І робить логічний і дотепний висновок, що, мовляв, є дві реальні народності: або українська, або великоруська (російська); створити ж раптом ще й третю — “югоруську” (як це нині силкується зробити наша п’ята колона) — “значить не тільки не знайти дверей, а попросту між двома соснами заблудитися”.

Як уже згадувалося, Єфремов був причетний до розсекречування київської таємної агентури жандармської управи. Тоді вже було покладено початок люстрації як запобіжного заходу щодо проникнення до органів української влади провокаторів, людей з нечистою совістю. Він неодноразово (ці всі матеріали є) публікував списки сексотів і провокаторів у “Новій Раді”. Серед них переважна більшість неукраїнців — євреїв, росіян, але це не викликало у громадськості якоїсь ненависті до інших представників цих націй. Таку практику вітало чесне громадянство, і доводиться тільки шкодувати, що свого часу, на зорі української незалежності кінця ХХ ст. демократичному рухові забракло до того розуміння і сил.

Що насправді відбувалося, які настрої панували в Петрограді, тодішній столиці Росії, передає Єфремов у циклі листів “Знад невських берегів”. Психологія людей взагалі, і тих, що опинилися при владі, змінилася. “Одмінилася, — спостерігає він, — та не зовсім: жива ще стара душа Петербурга”. “Одмінилися зверхні форми, рушила з місця психіка людська, але набуті століттями звички й традиції стоять твердіше од молюнітної колони на Дворцовом майдані”. Лакмусовим папірцем стало питання про

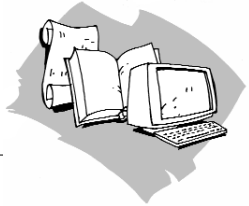
законні інтереси українців: “Тепер у Раді робітницьких і солдатських депутатів промовцям-українцям гукають: “долой хохлов!” і просто не дають говорити. Тепер петроградська преса — і стара і новонароджена — хоча б гавкнула що-небудь про українську справу...” Зауважмо, що це весна народів 1917-го, але яка разюча подібність до днів нинішніх, коли російський “демократичний” імперіалізм виграє перед Україною м’язами, часто навіть не переймаючись лжедружньою риторикою.

Читаєш кожен наступний матеріал у книжці й дивуєшся подібності політичних ситуацій, настроїв, вчинків окремих діячів столітньої давності. “Знов пруські марки” розкриває гідку брехливу кампанію ворогів проти української революції, які “коли нема змоги завдати удару в чесній бою — пускають гідкий наклеп, темними шляхами ширяться поміж громадянством, лякає похлихливих, викликає задоволення серед приятелів реакції”. “Крамарська рада” — про лицемірство капіталу до національних проблем, що показано через з’їзд промисловців. Вони, “галасуючи, і себе не забували: робили синдикати, збільшували ціни на все, спекулювали на найпотрібніших державі речах, ба навіть на людській крові, бо й її вони зуміли розміняти на банкноти й положити до товсто набитих пуляресів...” Сучасною мовою то звучало б: “...банків офшорних зон”. Не обходить увагою автор і міжнародної політики. Зокрема у зв’язку з стокгольмською мирною конференцією робить невтішні висновки щодо антигуманної діяльності урядів таких “демократичних” країн, як Англія, Франція, Італія та Америка.

У статті “Півроку” Сергій Єфремов робить тонкий і прискіпливий огляд стану справ за шість місяців у незалежній Україні (нагадаємо, що до проголошення Третього Універсалу Центральною Радою ще далеко). Кожне речення — повнокровний смисловий файл, що подає органічну картину пережитих молодого країною моментів. А висновку його самі напрошуються у день сьогоднішній: “І поки ми робили сміливі експерименти, поки захоплені були революційною словесністю, поки грали, мов молоде пиво — фронт і внутрішній і зовнішній рушив проти нас і проламав великі пробіони в нещільно розставлених лавах. А позаду не було на чому спертися”.

Тепер то ми розуміємо, що опора і наших столітніх попередників доби Центральної Ради, і покоління українців нової доби не стільки в соціально-економічній і військовій моці нації, скільки в об’єднавчій спроможності її лідерів, моральній і інтелектуальній здатності їх до випробувань владою, до вміння ставити власне “Я” нижче громадських інтересів. А найголовніше — в усвідомленні кожного з пересічних українців відповідальності перед майбутнім.

Гадаю, що Сергій Єфремов ніколи не думав побачити свої радівські писання під обкладинкою книжки “Початок нової доби”, що її видала майже через 100 років нинішня “Просвіта”. Щодня писав він статті, звертаючись до своїх сучасників. Була то ніби одна безперервна чесна розмова з рівним собі читачем із приводу будь-якої події. Єфремов був тонким знавцем людської душі, прагнув розбудити її, викликати емоції, полегшивши їй таким чином усвідомлення власного “я” в круговерті подій, зрозуміти їх національну й соціально-політичну основу, український характер, зв’язки з іншими фактами й подіями. Читач мусив дійти певних висновків, які б стали йому керівництвом до дії. З відомих причин слово “Апостола правди й волі” не досягнуло свідомості переважної більшості українців. За глухоту народу поплатився не лише він своїм життям. Хтозна, можливо, дасть Бог, нині вдасться уникнути нам чашу сію. Якщо будемо уважними і вдумливими читачами нашої історії.

Поезія на білім полотні

Нещодавно у Народному домі “Просвіти” м. Івано-Франківська відбулася оновлена виставка вишитих робіт майстрині народної творчості Прикарпаття, відповідального секретаря міського об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Наталії СІНИЦІ. На виставці було представлено понад 200 експонатів авторки, її доньки, матері та бабусі. Спільне для них — збереження техніки вишивки, узорів, кольорів.

обгортки для книжок, які символічно передають головну ідею авторського тексту. Наші майстрині в цьому перші чи серед перших в Україні. Такі обгортки вишили для видань: “Кобзар” Тараса Шевченка, “Доля” Валерія Шевчука, “Син волі” Василя Шевчука, “Опромінене часом” Любові Голоти, “Галицька брама”, “Золотий тік” і “Галич” Степана Пушика, “Хай святиться ім'я твоє” Володимира Качкана, “150 великих українців” Степана Геніка, “Просвіта Івано-Франківська” за редакцією Василя Бойка, “Мистецтво стародавнього Галича” Михайла Фіголя та інших. Визначною подією у світі було відзначення 2000-ліття Різдва Христового. До цієї події вишили обгортку Святого Письма.

Це починання ще 2001 р. відзначав художник декоративно-ужиткового мистецтва, киянин Валерій Красицький: “З широко розплющеними очима споглядав твори родоначальниці нового напрямку. Обкладинки-обереги! Набувайте нових форм, кольорів. Ще більше учнів та послідовників! В академічному мистецтвознавстві чекають нової сторінки — Наталія Сіниця — майстриня оберегової вишиванки. Довгих років і значущих здобутків”.

Професор Петро Горлай із Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича, оглянувши свого часу виставку Наталії Сіниці, записав: “Богом даний талант, спрямований не тільки на розвиток естетичних поглядів молоді та дорослого населення, а й на відродження духу української самосвідомості”.

Своєрідні узорі майстринь для жіночих блузок, суконь різного крою, для чоловіків — вишиті краватки, сорочки.

Окрему групу експонатів складають вишивані рушники. У передвеликодній час зазвичай створювали різні композиції рушників для кошика з паскою і кожна майстриня вплітала щось нове, особливе.

Маючи родинний талант до вишивання, авторка творить оригінальні вишивані полотна, застосовуючи різні техніки ви-

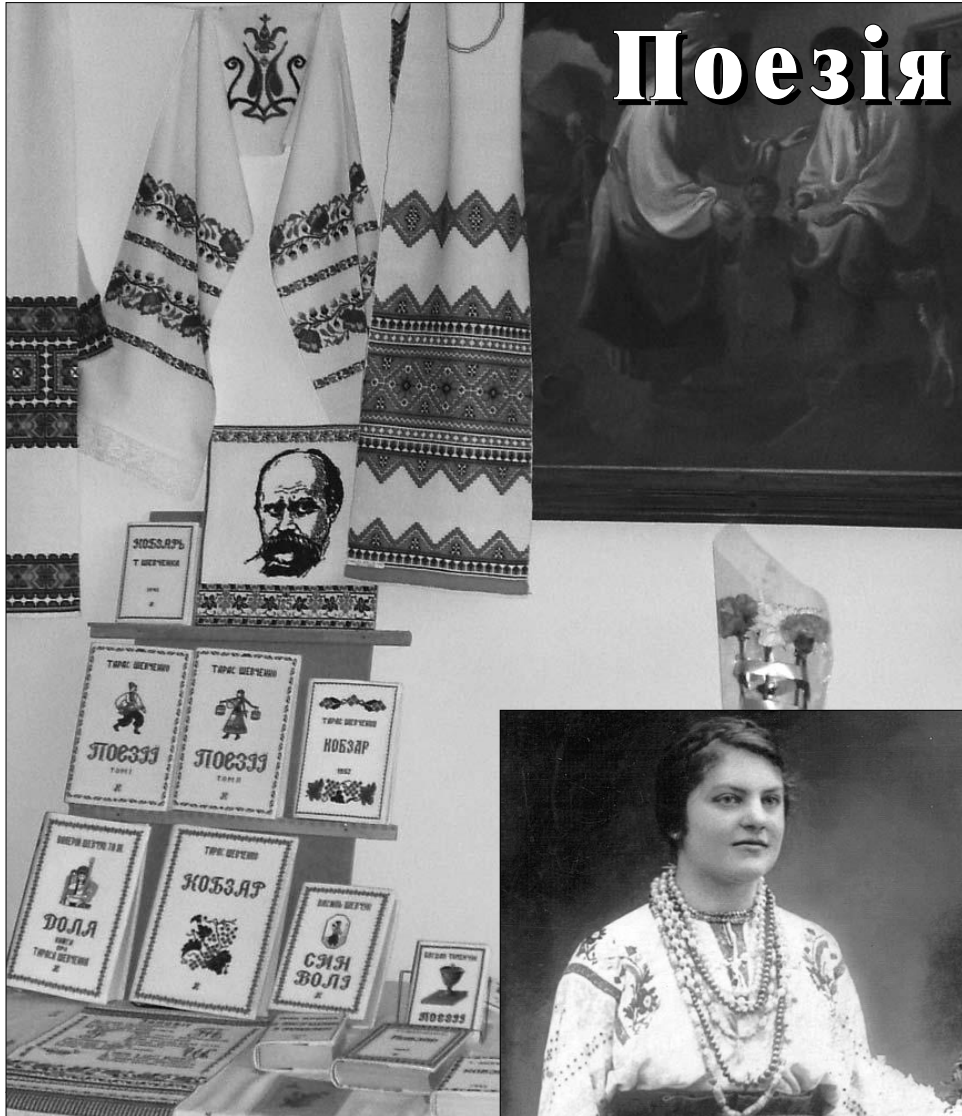
шивки: хрестиком, гладдю, низинкою, мережею, штапівкою, виколуванням — усе це виходить у неї витончено й елегантно. Інтелігентність, гарний смак, властиві Наталії Сіниці, — це вроджені риси, що передаються з покоління в покоління. Якщо придивитися до фотографії бабусі пані Наталі початку ХХ століття, яка була звичайною селянкою, можемо судити про вишуканий смак, культуру і вихованість наших людей.

Наталія Сіниця неодноразово брала участь у Всеукраїнському огляді творчості майстрів мистецтв, влаштовувала виставки у Чернівцях, Снятині, Ялті, Галичі, в нашому місті. Хоч би де працювала, створювала гуртки, навчала цього мистецтва інших. Підготувала й видала з вишивками гарну книжку “У вінок Кобзареві”. Передмову “Золоті руки Наталії Турчин-Сіниці” написав Степан Пушик.

Наталія Сіниця — активна громадська діячка. Із 1989 р. — просвітянка на заводі “Родон”, як голова осередку організувала автобусні виїзди мешканців нашого міста у східні й південні області України для пробудження у них любові до свого, рідного.

Ця скромна, сумлінна трудівниця — приклад для багатьох.

Вітаючи пані Наталію з цією виставкою, щиро бажаю Божої ласки й опіки у святій праці для розвою української духовності, нових успіхів у творенні вишивок — цієї поезії на білім полотні.

Богдан СУШЕВСЬКИЙ,
член правління Івано-
Франківського міського
об'єднання ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка

Івано-Франківщина умовно ділиться на чотири етнографічні групи: Бойківщина, Гуцульщина, Покуття, Опілля, де століттями зберігаються свої звичаї, традиції, а природний ландшафт впливає на стиль життя, обряди, специфіку творення мистецьких виробів, зокрема й у вишивці. Тому фахівці легко розрізняють їх, бо у кожній місцевості власний колорит і розмаїття в усіх видах і жанрах народної творчості. Це добре видно на жіночих блузках, чоловічих сорочках, рушниках, серветках, обрусах, подушках, де орнамент узгоджується з площинним характером поля тканини, її формою, розміром, властивостями матеріалу й техніки вишивання.

Вишивки, представлені на виставці, презентували Покуття, звідкіля родом авторка (зі Снятинської Стецівки). Для них характерні узори, вишиті на полотні темно-червоними, чорними й білими нитка-

Бабуса Наталії Сіниці

ми. Орнамент на жіночих сорочках складався з повторюваності геометричних елементів. Пазухи та манжети рукавів прикрашалися здебільшого рослинним візерунком, до якого вводили ще й жовті, сині та зелені кольори. У яскравий геометричний і рослинний орнамент нині додають бісер, металеві блискітки, срібні та позолочені нитки, вишивають шовком, бавовняними нитками, ДМС та акрилоном.

Наталія Сіниця та її донька Діана активно освоюють нову форму — вишивані

Пісні степової «Веснянки»

Анатолій МАРТИНЮК,
кандидат мистецтвознавства,
м. Мелітополь

У Мелітопольському районі Запорізької області є невеличке село Данилоіванівка, яке славиться талановитими, співучими мешканцями. Місцеві народні пісенні традиції понад сорок років зберігає, розповсюджує та впроваджує народний фольклорний ансамбль “Веснянка” під керівництвом Тетяни Сергєєвої. Колектив має велику повагу шанувальників.

Репертуар ансамблю різноманітний — це невідомі обрядові, побутові та популярні стародавні й сучасні українські народні пісенні твори Запорізького краю.

Програма звітного концерту виступу почалася з показу весільного обрядового дійства в домі молодії. В ньому були витримані всі художньо-виконавські традиції, використані автентичні фольклорні пісні-жалі.

Етнічний колорит підкреслювали яскраві народні костюми та автентична атрибутика.

Репертуар концертного виступу складала різнохарактерні українські фольклорні пісні: козацькі-похідні, побутові, пісні про кохання, жартівливі, танцювальні, а також інструментальні твори з використанням традиційних народних інструментів: ложки, бубон, сопілка, брязкало, рубель. Візитною карткою ансамблю є прототип ксенофону — унікальний народний інструмент “пляшка”.

Фольклорний ансамбль “Веснянка” широко використовує природну манеру побутового гуртового співу, володіє вокально-тембровими традиціями степового краю, грудним способом звуковидобування, гетерофонним, підголосковим, гомофонно-гармонічним розспівом. У виконавській практиці застосовуються вигукі, заклички, сміхові та речитативні прийоми.

Вважаю, що багаторічна творча діяльність фольклорного ансамблю “Веснянка” у відродженні народно-пісенних українських традицій та високий рівень виконавської майстерності підтверджують, що він справді народний у широкому сенсі цього поняття і заслуговує на присвоєння почесного звання “Народний самодіяльний колектив”.

Щоб бути успішним

Іванна КУШНІРУК

Щомісяця Галицьке районне об'єднання м. Львова Всеукраїнського Товариства “Просвіта” проводить зустрічі Клубу успішних людей. За їхню організацію в об'єднанні відповідають студенти Львівської політехніки за сприяння всіх просвітян.

Нещодавно у нас гостював Томас Бойд — волонтер Корпусу Миру, який працює в містечку Рудки, що на Львівщині. Томас приїхав до нас із далекої Атланти, у його роду українців немає. Для нього перебування в Україні є великим випробуванням — інша культура, інша історія, інший материк. Нас цікавили враження Томаса від України, ми розпитували його про Америку.

Том розповів, що ще зі шкільної лави, а згодом під час навчання в університеті брав участь у волонтерських заходах, про діяльність Корпусу Миру, про свої проекти в Рудках: від створення таблиці англійського алфавіту з фотографіями дітей з Клубу ліде-

рів, який він веде, до проекту обміну цигарок на цукерки, що вони проводили у Рудках та у Львові. За один раз їм вдалося обміняти до 1000 цигарок.

Томас розповів про систему організації суспільного життя в Америці, системи податків та медичного страхування. Цікавий для нього досвід “виживання”, адже він живе за тих же умов, як усі українці. Ми разом намагалися проаналізувати різницю суспільних законів та економічної організації наших країн. З особливою теплою відгукувався Томас про родину, яка прийняла його, про українську гостинність. Дуже сподобалися йому українські весілля. Він висловив захоплення співчутливістю, турботливістю та взаємодопомогою українців у не легких ситуаціях.

Учасники засідання обговорювали розуміння успіху. Зійшлися на тому, що головне — приносити користь і творити добрі справи. Томас пояснив, чому він та його друзі займаються волонтерством: є багато потрібних справ, на які ніхто не виділяє коштів, тому важливо робити щось безкоштовно, особливо якщо тебе підтримує така організація, як Корпус Миру. А гроші, хоч і є засобом виживання, ніколи не зроблять добру людину щасливою.

Валерій ЯСИНОВСЬКИЙ

Коли розквітає одна писанка — враження, мовби красою проймається цілий світ. А коли писанок десять чи сто? Як описати словами благоліпство, яке освітлює душу навіть од побіжного черкання зором? Барвисте яйце — як знак світотворення. Скільки віків цьому диву чи то людської, чи надлюдської фантазії?

Навчитися б читати писанку. Так, як читають глиняні таблички з клинописом шумерів, ієрогліфи первісних єгиптян чи мудрагельні знаки, увічнені в камені безіменними святими племені майя. Здавалося б, ось воно, поряд — строга низка орнаментів: “рож”, “косичок”, “барвінків”, “гвоздик”, “вінків”, “гілок” “вазонів”; загадкових “павучків”, “лапок”, “бджілок”, “мутлів”, “вужів”, “жабок”; вікових “клинців”, “кругів”, “кривульок”, “сварг-безконечників”, “хрестів”...

Мудрість писанки глибша од шумерських клинописів, од знакових символів палаців і каписьк майя, од єгипетських письмен, похованих незбагненними пірамідами-гробницями. Недаремно її прийняло християнство, таке “чуже і чужде” до всякої язичницької символіки й атрибутики. Навіть поганський хрест, символ Сонця в Єгипті й на Русі, церква дозволила використовувати як християнський символ лише з IV століття. Про колядки, щедрівки, які нині вільно співають у храмах на різдвяно-новорічні свята, ще донедавна з церковних амвонів звучали гострі інвективи. “Коляди, — поучав з Афона православну братію Іван Вишенський, — з міст та з сіл ученням виженить, не хоче-бо Христос, щоб при його Різді диявольські коляди мали місце, але хай їх у свою прірву занесе. “Щедрий вечір” з міст і сіл у болота заженить, нехай із дияволом сидить, а не ганьбить християн”.

Не те з писанкою. Її народження віддавна позначено воістину містичним ритуалом світотворення. Почитайте народні легенди та перекази про появу на наших теренах крашанок та писанок — кілька їх опублікував у своєму розлогіму етнографічному нарисі “Звичаї нашого народу” славетний Олекса Воропай. У переважній більшості легенд першотворцями цього дива були або Богородиця, або сам Ісус. А обряд народження писанки? Хіба не таїнство явлення, за фізіологічною та й моральною чистотою уподібнене народинам лю-

Всесвіття Писанки

У столичній виставковій залі Національної спілки майстрів народного мистецтва України знайшла гостинний притулок Царівна-весна. Залетіла сюди писаним жайворонком, змахнула барвистими крильми — розквітла, за-весніла зала. Ожила, наповнилася такою стосилою, віковіччям заговореною, неопалимими святими оберегами заціленою, таким живо-родним теплом задихала...

дини? Обов'язок вибирати для розписування лише найкращі яйця “первісток” (курей, які щойно почали нестися), готувати воду до мішання фарб лише з розтопленого снігу, впускати в хату під час творення крашанки чи писанки лише “чистих”, тобто здорових, людей. Треба бути патентованим

невігласом, твердолобим циніком, аби пояснити се “безпросвітною темнотою малограмотного селянства” чи його “забобонність”. Або “намаганням власкавити язичницьких покровителів стихій” — віднайдені славетними археологами Урусовим, Хвойкою дохристиянські фарбовані глиняні яйця.

Є вічна загадка писанки. В її колористиці, письмі, сакральних знаках, у кожному з яких, якщо осягати любомудрим зором великого українця Миколи Гоголя, — “безодня простору”, бо кожен знак — неосяжний, як Творець. Згадаймо, як справітку побожно ставився українець до крашанки і писанки. Навіть шкаралупу з них не можна було топтати, бо злостивця “Бог хворобою покарає”. Натомість її затовкували на потеруху та підсипали до корму ку-

рям, — щоб краще неслися. І не доведи Боже, якщо відьма знайде хоч шматочок шкаралупи: набере нею роси — тоді біда вашій худобі. А коли нею вас вколе — то всохнете ні за папову душу... А якщо покотите писанкою чи крашанкою, одержаною на Великдень після христосування, по закутках хати та по всіх закапелках двору — викуриться звідти всяка нечисть.

Але повернімося до виставкової зали, де мистецький набуток двох столичних писанкарів Любові Кіторової та Тетяни Влененко можна без патетики назвати знаковим. Їхні писанки пережили священнодійство животворення. Як відроджується квітка, дерево чи жива істота — природно. У часі й просторі. У природних рослинних барвах, а не хімічній аніліновій трутизні, як це, на жаль, вкоренилося у нашому сьогочасному писанкарстві. Первозданність — намагання прочитати палімпсести орнаментики, знака, не замуленого тисячоліттями етномішанини, прийшлої ідеології, позиченого чи нав'язаного світосприйняття. Так заохочується мистецька спроба відтворити космос писанки трипільськими сакральними знаками (композиція Т. Влененко “Трипільські мотиви”) чи індо-арійськими символами сонця (витвір Л. Кіто-

рової “Сварги”). Сміливий виклик часові, який із поміччю Творця усіх творців і мистецької потуги та самобутності майстринь може вивести наших відкривачів на чисті води і ясні зорі нового сакрального писанкарства, не просто відтворення, а “оживлення” знакової правічної орнаментики українства, а отже, освоєння нових світоглядних і мистецьких обріїв.

Ці знаки — унікальні мозаїчні окрушини, розсіяні часом: зібравши та правильно розташували їх, матимемо унікальну картину світу. І хтозна, можливо, у такий спосіб знайдемо відповіді на питання, які й нині розшарпують нашу людину, віднімають наші фізичні й духовні сили. Доволі сміливу спробу прочитати, потрактувати засобами живопису дешифру з огрому сакральних символів робить художниця Зоя Пасічна. В її малюнках знак немовби проростає, корениться, пускає перше, ще не сміливе пагіння. Але довкола нього вже народжується світ — розлогий не лише у просторі й часі, а багатомірніший, із тими “нематеріальними” площинами, які можна лише осягнути рефлексіями чи генетично, “покликом крові”. Тому композиції З. Пасічної надзвичайно органічні серед писанкового всесвіту. Як захоплені очі, що вдвляються у безмір зоряного неба.

Дивовижну легенду звіддавна переповідають гуцули про писанку. Цю народну перлину вписав у своє дослідження Олекса Воропай. До високої скелі далекої гори залізними ланцюгами прикуто страшного нехриста. Дванадцяті його посланців ходять від села до села, від міста до міста, придивляються, як живуть люди, і все, що бачать, переповідають нехристові. Коли дізнається він, що люди живуть нужденно і сваряться між собою, радіє і регоче так, що гори трясуться, а ланцюги слабнуть. Якщо переповідають посланники, що між людьми згода, сердиться нечисть, супить брови, бо ланці сковують його тіло ще міцніше. Та найстрашніша для нехриста вістка, якщо люди пишуть писанки. Від того, що не забуто сього звичаю, звіром він реве, б'ється головою об скелю, аж вогонь кресить. З того постають грим і блискавиці, а ланцюги нехриста робляться такими міцними, як ніколи.

Вірите у правдивість переказу? Я вірю.

СЛОВО

Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2012

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 68 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіти”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ прогвітянської роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

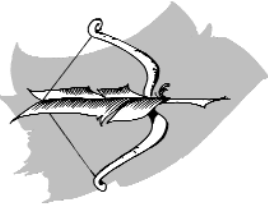
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ на
комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301214
Наклад у квітні — 20 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

Боротьба за школи триває

Марія ОЛІЙНИК — заступник голови Донецького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, кандидат фізико-математичних наук, відомий правозахисник, відстоює інтереси українців у Донецьку, що зазвичай нелегко. Але, не покладаючи рук, працює на українське майбутнє Донеччини, вірить, що буде саме так. Про останні виграні й не виграні справи, про причини цього наша розмова.

що робиться в школі, хоч і неофіційно — це праця батьків, їхній матеріальний внесок, хоч, за Конституцією, навчання в Україні безплатне!

Після капітального ремонту школи № 3 батьками і учнями старших класів, 1 вересня 2011 року влада без згоди і попередження батьків закрила школу, хоч обіцяла цього не робити. 2 вересня ні дітей, ні батьків не допустили до занять. Упродовж вересня влада всіма методами (погрози з боку правоохоронних органів, служб у справах дітей, працевлаштування примушувала батьків забрати документи і перевести дітей до інших навчальних закладів.

Діти навчалися державною мовою, рекомендований чиновниками навчальний заклад № 19 за 3 км від нашої школи, навчання українською — тільки в першому і другому класах, будівля школи в аварійному стані. Школа розташована на території шахти, що закрилася, на околиці селища Кірова, оточена болотами, фундамент підминають ґрунтові води.

Така ж ситуація і в с. Красний Октябрь, де ліквідовано МЗШ І—ІІ ст. № 100, яку влада закрила 25 березня і не допустила дітей до навчання з 1.09.2011 р. Батьки та мешканці селища також звертаються до влади з проханням зберегти школу. Тут здобувало освіту 83 учні, які тепер змушені навчатись у шести школах — двох у Макіївці та чотирьох в м. Харцизьку(!!!). “Будівля нашої школи, — пишуть батьки, — не вимагає капітального ремонту, всі системи функціонують у нормальному режимі, два роки тому у приміщенні закладу було обладнано туалет. Працювали гуртки “Оберіг”, “Театрально-музичний”, “Літературно-музичний”, “Асорті”.

2010 року МЗШ № 100 пройшла загальну атестацію на “добре”.

Учні возять тепер у с. Нижня Кринка. Шкільний автобус проходить маршрутом, де є два крутих небезпечних спуски і підйоми. Враховуючи стан автошляхів і технічний стан автобусів, життя і здоров'я дітей щодня у небезпеці.

У зв'язку з тим, що у МЗШ № 100 навчалися діти з трьох селищ (с. Липове, с. Лісовий, с. Велике Оріхове), які розташовані на відстані від 1,5 км до 3 км від Красного Октябрю, куди за учнями приїздить шкільний автобус, діти змушені прокидатися на 1—2 години раніше звичайного. Це впливає на їхній фізичний та психічний стан.

Від школи № 100 до центру

— Пані Маріє, щойно у Вас закінчилися два чергові “мовні” судові процеси. Кого і від кого Ви захищали?

— Захищаю, хоч як парадоксально, у державі Україна від неукраїнської влади школи, які відродились у зруйнованій Донеччині і викладання в яких проводять українською державною мовою.

27 березня 2012 року батьки ліквідованої українськомовної 111-ї школи Донецька нарешті виграли суд в апеляції. Апеляційний суд залишив Постанову від 30 січня 2012 року судді Олега Орехова в силі. Судовий процес тривав з 23 травня 2011 року до 27 березня 2012 року, тобто, майже рік. За цей час відбулося 30 судових засідань. Батькам учнів українськомовної школи № 111 вдалося спочатку у Ворошиловському районному суді Донецька довести незаконність закриття їхньої школи, яку Донецька міська рада ліквідувала 15 квітня 2011 року в рамках так званої “оптимізації” навчальних закладів. Почалась “оптимізація” шкіл у Донецьку із закриття першої школи з українською мовою навчання № 111 у Петровському районі Донецька.

депутат України Арсеній Яценюк і партія “Фронт змін” та КУН. Основні “аргументи” влади — це фальсифікація та неправда. Права й інтереси батьків від порушень із боку органів місцевого самоврядування захистив і суддя Орехов своєю принциповою позицією, бо під час розгляду справи дотримувалася лише букви закону.

Протилежною була позиція суддів першої й другої інстанцій у процесі із захисту прав батьків українськомовних Макіївських шкіл. Макіївська міська рада прийняла рішення з грубими порушеннями чинного законодавства України, таємно, без жодного обговорення з батьками, громадськістю, без жодного обґрунтування ліквідувавши 4 школи. До-

суду Олега Кониченка без змін. Цією Постановою 7 лютого 2012 року батькам відмовлено у скасуванні ліквідаційного рішення Макіївської міської ради від 25 березня 2011 року щодо їхніх шкіл. Незаконне ліквідаційне рішення прийняте із жакливими порушеннями, яке у тісній співпраці Макіївської міської ради з суддею Олегом Кониченком визнано законним. Що суддя Кониченко винесе рішення на користь Макіївської ради, стало очевидним, коли він 4 серпня 2011 року не задовольнив клопотання про забезпечення адміністративного позову, подане йому 15 липня (хоч законодавство дає на ухвалу 1 добу), зупинив розгляд справи і пішов у відпустку. Тож 1 вересня влада не допустила дітей у школи.

Основні порушення у цьому процесі: відсутнє будь-яке обґрунтування доцільності ліквідації зазначеної школи, причини та обставини її ліквідації, інформування батьків і громадськості про це. Цілковите порушення статутів шкіл, положення про комісію ради з питань освіти, регламенту роботи ради, закону про місцеве самоврядування, процедури ліквідації, фальсифікації та відверта брехня чиновників від влади.

— Батьки заспокоїлися чи продовжують боротися?

— Батьки не втрачають надії на справедливість і постійно звертаються до чиновників з вимогами поновити роботу Макіївських шкіл І—ІІ ст. №№ 3, 100, незаконно ліквідованих Макіївською міськрадою, як сказано у Постанові суду, через відсутність фінансування. Ось що пишуть вони у зверненні до Фонду Ріната Ахметова та Віце-прем'єр-міністра України — міністра інфраструктури України, голови Донецької обласної організації Партії регіонів Бориса Колеснікова:

— Ми, мешканці Макіївки, зокрема батьки дітей селищної

казові документи про це зібрані в 9 томах судової справи. Це рішення незаконне, воно порушує основні конституційні права дітей на освіту, вибір батьками навчального закладу та належні умови для здобуття освіти й мови навчання своїх дітей.

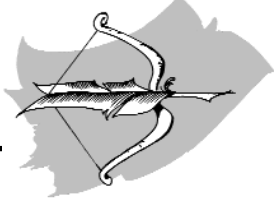
Але 29 березня 2012 року Донецький апеляційний суд (головуючий — Лях, судді Попова, Компанієць) відхилив скарги батьків українськомовних шкіл № 3, 100 м. Макіївки та залишив Постанову судді Донецького окружного адміністративного

Батькам запропонували перевести дітей у російськомовну школу № 100 та двомовну № 101. Незважаючи на мітинги, протести, пікетування, заяви, прохання батьків школу ліквідували. Потім вони, звернувшись до суду, відстояли скасування протиправного рішення Донецької міської ради і в Донецькому апеляційному адміністративному суді (головуючий суддя Бишов).

Батьки, педагоги, мешканці Петровського району Донецька, громадськість спочатку намагалися зберегти школу без звернення до суду і 12 січня 2011 року провели першу акцію протесту, звернувшись до народного депутата України від Партії регіонів Юрія Чертовка та представників влади від цієї партії з проханням зберегти українськомовну школу. У проханні сказано, що “члени педагогічного колективу школи належать до Партії регіонів...”, тому сподіваються на порозуміння. Але голова Петровської районної ради в Донецьку Станіслав Повний повідомив, що він уже виставив приміщення школи на аукціон і продасть його москвичам. Це надзвичайно обурило батьків і вони разом із педагогічним колективом звернулися до опозиційних партій з проханням захистити їхні права. Найбільшу допомогу у протистоянні, яке розпочалося 12 січня 2011 року і закінчилося 27 березня 2012 року, крім “Просвіти”, надав народний

Макіївки 20 км, окрім школи, у наших селищах немає жодного культурно-освітнього центру. Демографічне становище цих населених пунктів погіршилося. Фінансове становище багатьох молодих сімей не дає можливості змінити місце проживання. Отже, дітей і підлітків чотирьох селищ виховує “вулиця”, а це негативно впливає на підростаюче покоління.

Переведення учнів МЗШ № 100 у ЗОШ № 99, 102 суттєво послабило взаємозв'язок сім'ї і школи, оскільки між селищем Н. Кринка (де розташовані школи) та с. Красний Октябрь погане транспортне сполучення.

Більшість учнів зі школи № 100 навчається в сусідньому місті Харцизьк, добираючись до чотирьох шкіл самотужки рейсовими автобусами. Автобуси переповнені, часто не зупиняються, діти змушені довго чекати на зупинках. Погіршено наше фінансове становище. Батьки звернулися до фонду Ахметова з проханням про дофінансування їхніх шкіл, бо в рішенні суду записано “...бюджет освіти територіальної громади м. Макіївки на 2011 рік складає 242,9 млн грн, а за розрахунками, доведеними Міністерством фінансів України — лише 216,4 млн грн”. Тобто, заплановане недофінансування освітньої галузі склало 26,5 млн грн. Хоча “...очікувана економія коштів станом на 25.03.2011 після закриття шкіл з 1.09.2011 року згідно з розрахунками до кінця 2011 року повинна скласти 854, 2 тис. грн, у перерахунку на рік близько 2,5 млн грн...” Цей розрахунок зроблено на ліквідовані школи №№ 3, 27, 94, 100. Тобто, на утримання однієї

нили черговий провал. Побороти засилля невдач може тільки сила духу. Причому не окремого вождя та його прибічників, а всього суспільства. А що ж формує ту силу духу? Найголовнішим чинником у прагненні побудувати сильну національну, демократичну Україну є українська мова. Мова не в сенсі засобу спілкування і передачі інформації, а засобу формування суспільної свідомості, засобу створення єдиної ментальності, єдиного духу суспільства. Схід України в інтеграційних процесах сучасного державотворення посідає центральне, вирішальне місце. По суті, розвиток України, навіть її існування як незалежної держави буде успішним або неуспішним залежно від

розгрома, Голодомору, послідовне і тотальне російщення аж... до перебудови в СРСР.

— **Якою Донецщина зустріла проголошення незалежності України в грудні 1991 року та які зміни відбулися сьогодні?**

— Який стан із відродженням української мови на Донеччині — на колишніх землях Кальміуської паланки Запорозької Січі після “обрушення” царських часів і нещадної русифікації радянських часів? І чи стала вона об'єднуючим фактором у цьому історично українському регіоні сьогодні?

На Донбасі в дореволюційні часи шкільна освіта велася переважно російською мовою за винятком кількох закладів, заснованих товариством “Просвіта”.

Українізація у краї розпочалася 1 січня 1923 року, що передбачалося планом відділу народної освіти Донецької губернії. До цього у нас було 7 українських шкіл. Лише за 1924 рік кількість українських шкіл зросла до 181, у яких працювало 546 викладачів української мови. Про перебіг українізації на Донеччині систематично інформували журнал “Просвещение Донбасса” і газети “Диктатура труда”, “Кочегарка” та “Луганська правда”. Українізація на Донбасі швидко і досягла свого піку в середині 1920-х років. Після цього темпи значно знизились, але, незважаючи на це, 1932 року в Донбасі з 2239 загальноосвітніх шкіл — 1769 були з українською мовою викладання, що становило 79 %, а 207 працювали російською та російською і українською мовами.

У той період діяли сотні шкіл із мовами національних меншин — німецькою, грецькою, татарською та іншими.

Період українізації на Донеччині припинився з призначенням у січні 1933 року Петра Постишева секретарем ЦК КП(б)У і самогубством керівника народного комісаріату освіти Миколи Скрипника, уродженця Донеччини. І почалась цілеспрямована жорстока русифікація.

У 1945—1946 навчальному році кількість українських шкіл уже становила 66 %. У шахтарській столиці — Донецьку, та й інших містах Донеччини у 1960—1970 рр.

школи з українською мовою навчання повністю ліквідували. Не зупинила цей процес і перебудова — школи з українською мовою навчання продовжували переводити на російську.

Процес русифікації припинився тільки з ухваленням 1989 року Закону “Про мови в УРСР”. На цей час із 1217 шкіл Донеччини з українською мовою навчання залишилося тільки 105 або 8,7 %. Це були сільські школи, у яких навчалось всього 2,3 % учнів.

Згідно з новим Законом, була розроблена Державна програма розвитку української та інших мов до 2000 року, а на її виконання Донецький облвиконком 10 квітня 1991 року за № 135 прийняв обласну Програму запровадження української мови в усі сфери життя на Донеччині. Наприклад, згідно зі ст. 18 цієї Програми необхідно було привести мережу навчально-виховних закладів області у відповідність до національного складу населення (нагадаю, на той час 51 % українців, 43 % росіян). Законодавче забезпечення цього процесу підсилювалось ст. 10 Конституції України від 1996 року та Рішенням Конституційного Суду України щодо тлумачення ст. 10 Конституції від 1999 року та іншими законами України.

Однак Програма була повністю провалена: тільки 14,0 % учнів області навчалися українською мовою замість передбачених 51 %. У Донецьку цей відсоток становив лише 7,6.

Провалене виконання Програми саме органами державної влади та місцевого самоврядування. Замість створення належних умов для відродження і розвитку на Донеччині української мови як державної, в області її здійснення саботується, активно триває русифікаторська політика: майже всі рай-, міськради приймають на своїх сесіях антиконституційні рішення про державність на своїх територіях російської мови.

Уже навіть після прийняття Конституції України Донецька обласна рада 21.03.1997 року знову прийняла рішення про державність російської мови на території області, яке опротестував тодішній прокурор області. Обласна рада під головуванням Пономарьова протест відхилила. І тільки за позовом обласного прокурора суд скасував це антикон-

ституційне, шовіністичне рішення “депутатів-інтеграторів”.

І знову під час виборів Президента України 2004 року, в розпал ПСУАРської гарячки, прийнято таке ж рішення, яке скасувала сама рада (голова облради на той час Борис Колесніков).

Втретє після прийняття Конституції України Донецька обласна рада (голова — Анатолій Близнюк, зараз уже міністр) 18 травня 2006 р. прийняла антиконституційне рішення “О свободном развитии и использовании русского языка в Донецкой области”, яке скасоване за позовом Донецької обласної організації Всеукраїнського комітету оборони прав людини у січні 2010 року в суді першої інстанції та 30 вересня 2010 року рішення першої інстанції залишив без змін Вищий адміністративний суд України.

І тому в області завдяки антиукраїнській владі Партії регіонів (а тут навіть за Президента Ющенка все було віддано на відкуп Партії регіонів) сьогодні єдина державна мова — російська.

Нині у Донецьку лише 27,3 % школярів навчаються українською мовою, 72,7 % — російською. Учні, які навчаються мовами інших національних меншин, крім російської, немає. Представники влади переконують мене: радійте — було нуль, а збільшилося за 22 роки на 27,3 %. У Донецькій області українською навчаються 48,4 %, а російською — 51,6 % учнів.

Тобто, саме влада Партії регіонів продовжує нещадно русифікувати та денационалізувати мешканців Донеччини. Але й ці мізерні цифри відродження українськомовної школи страшенно налякали антиукраїнську, колоніальну владу Партії регіонів і вона знайшла ще один спосіб боротьби з власним народом, нападками козаків. Вона вигадала закривати тільки що відроджені українські школи, назвавши цей процес оптимізацією. Загалом в області минулого навчального року запланували ліквідувати 26 шкіл. Але хвиля протестів, яка прокотилася Донеччиною, змусила владу відступити і тому ліквідовано тільки 16 шкіл. 10 батькам удалося відстояти.

— **Чи є якісь зрушення у мовно-мудитанні?**

— Щодо мови у школі, то невеликі зрушення є. Але ВНЗ, ЗМІ, сфера обслуговування, реклами, транспорт — усюди панує російська мова.

Якщо мовна дискримінація на Донеччині існує, то саме щодо української мови, а не російської, яка стала де-факто єдиною державною мовою на Донеччині!

Державні посадові особи в Донецькій області не послуговуються державною мовою. Усі заходи на території області державні службовці проводять російською мовою. Отже, треба тільки виконувати норми Конституції України, закони про державну службу, розуміючи потужні консолідаційні властивості української мови. Але таке враження, що це їм не під силу через розумові здібності та непрофесіоналізм.

Спілкувалася
Надія КИР'ЯН

Ці світлини — фотолітопис протестів мешканців Донецька і Макіївки проти закриття шкіл з викладанням державною українською мовою.

з 4 ліквідованих шкіл потрібно на рік приблизно 1/4 цієї суми — 821 тис. грн. Відповідей на такий стан речей немає ні від кого. Єдина надія — на Вищий адміністративний суд України.

І це тоді, коли з особливим цинізмом на реконструкцію школи № 34 м. Єнакієвого, де навчався Президент України Віктор Янукович, з державного бюджету виділено 34 млн грн. Будують “школу майбутнього”. А своїх виборців грабують.

— **Чому мовні питання для Вас такі важливі?**

— Після розвалу СРСР успішно розвиваються ті народи, які пішли шляхом побудови національної демократичної держави. Наші керманічі-невдахи, проголошуючи великі ідеї, беруться одразу за пошук причин, які б поя-

Віра СОКОЛОВА,
учитель української мови і літератури Кіровоградського НВК № 26

Тема уроку: “Ти зрікся мови рідної...” Дмитро Павличко.

Мета уроку: домогтися, щоб ті, хто як не по совісті, то хоч за службовим обов’язком повинні принаймні у робочий час користуватися державною мовою, мали шанобливе ставлення до мовного законодавства та поважали українську мову як один із символів Української держави.

Тип уроку: відверта бесіда-роздум.

Наочність: епіграф “Не можна любити Батьківщину і не вірити в неї, адже Батьківщина — жива духовна сила, перебування в якій дає тверде відчуття її доброти, її правоти, її енергії, її майбутніх подолань... вірити в Батьківщину може лише той, хто живе нею, хто разом із нею, хто живе заради неї, хто поєднав із нею вигоди своєї творчої волі власного самопочуття”. І. Ільїн, росіянин (“Путь духовного обновления” М., 2003, с. 236)

Хід уроку:

Вступне слово. Ключові тези.

Людина може дійти до розуміння загальнолюдського, лише занурившись у своє духовне національне лоно до того рівня, де панує духовність, зрозуміла всім народам і вікам.

Тільки рідна мова приносить людині найбільше і найглибше особисте щастя, а державі — найсильніші характери.

Без добре знаної мови держави немає всенародної свідомості, без такої свідомості немає нації, а без свідомої нації немає державності.

“Урядники на державній та громадській службі мусять добре знати свою соборну літературну мову і свій соборний правопис”. Іван Огієнко (Рідномовний Катехізис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів, урядників на державній та громадській службі і широкого громадянства).

Не личить нікому, тим паче чиновнику від влади, стверджувати, що для нього обидві мови рідні, бо “...це так само безглуздо, якби ми намагалися уявити, що одну дитину народили дві матері. У дитини є одна мати. Рідна. До смерті. До останнього подиху”. Василь Сухомлинський.

Актуалізація опорних знань методом системи запитань. Дайте відповідь на запитання: чому так сталося, що ви народилися саме в Україні? Живете в ній саме в такий непростий час? Перебуваєте біля керма влади, яка визначає життя цієї держави (хоча, мабуть, є не менш гідні цієї місії люди)?

Що таке державна мова? Що таке двомовність? Як розуміти тезу “Мова держави — мова влади”?

Коли ухвалювали Конституцію США, англійська мова як офіційна (на противагу домаганням німецькомовних емігрантів) пройшла там з перевагою лише в один голос. Та відтоді як же пильнує цей статус англійської мови американська влада, відбиваючись останнім часом від іспаномовної частини населення, яка порушує питання про надання іспанській також статусу офіційної!

У жодному разі це — не обмеження іспанської та інших мов, що поширені у Сполучених Штатах. Будь ласка, розмовляйте цими мовами, але не на державних посадах.

Не вірю в патріотизм тих, хто не спромігся вивчити державної мови

Я — учитель української мови і літератури, а тому все, що має стосунок до мовлення, фіксую навіть на рівні підсвідомості. Не йдеться про суто освітнянський аспект, назрів час розглядати питання мовної політики та філологічної освіти в контексті національної безпеки. Чому? Бо не вірю я в патріотизм тих, хто не спромігся вивчити української мови і байдужий до неї і до національної культури. Щоб така національна безпека стала реальністю, потрібна харизматична самовіддана владна команда. На превеликі жаль і розчарування, сьогодні при владному кермі безліч людей не тільки випадкових, а й геть байдужих до національної ідеї.

Державну мову ігнорують чиновники вищих рангів. Ігнорують відверто, цинічно, не приховуючи, що їм так легше і зручніше озвучувати власну думку від імені влади, яку вони уособлюють. У моєму розумінні це те саме, що урок української літератури проводити російською мовою... Під час зустрічі членів Кіровоградського громадсько-політичного об'єднання “Перевесло” (куди входять і активісти “Просвіти”) з обласною владою з'ясувалося, що чиновники ніби й не проти спілкуватися українською, от якби тільки предстанники громадськості прийшли й підкупили їх цього. А в багатьох областях ситуація ще гірша від кіровоградської...

Тож спробую провести перший вступний відкритий урок, оскільки маю на це моральне право як учитель.

Поняття “державна мова” в юридичному аспекті близьке до поняття “офіційна мова”. Їх об'єднує спільне значення — “мова сфери офіційного спілкування, мова спілкування держави з її громадянами”. Відмінність між двома поняттями лише в одному — для статусу державної мови обов’язковим є його офіційне проголошення законодавчою владою, відповідне нормативне оформлення, тоді як статус офіційної мови не передбачає обов’язкового законодавчого закріплення.

Утім, за сприятливих умов функціонування національної мови, коли вона поширена і престижна і нею спілкуються абсолютна більшість населення, національна мова навіть не обов’язково проголошується державною, вона може мати в Конституції й інші назви — офіційної, національної або просто “мова цієї держави”. В Україні ж закріплення державного статусу української мови в Конституції є обов’язковим, оскільки ще з часів тривалої доби бездержавності країна успадкувала нездоровий стан функціонування національної мови, втрату в середовищі частини нації рідної мови як ідентифікуючої національної ознаки.

Пояснення нового матеріалу. Сьогодні Інтернет, програмне забезпечення, наукова термінологія, побут із благословіння та за сприяння ЗМІ пропагують англійську мову.

Ті, кого називають батьками нації, хто стоїть біля владного

керма, чомусь упевнені, що їхнє покликання й основне завдання — нагодувати й одягти народ, а решта — похідне і вирішиться автоматично. Це жорстока й прикра помилка, легковажне ставлення до мовної освіти й мовного розвитку свого народу, зумовлена нерозумінням сутності мови і зведенням її лише до функції комунікації. Але лінгвісти, психологи, педагоги, культурологи, філософи трактують рідну мову глибше — як скарбницю всієї історичної спадщини народу, всього його духовного й інтелектуального досвіду, його способу мислити й відчувати.

Сьогодні школа, незалежно від того, яка вона (українська, єврейська, вірменська чи російська), навчає української мови усіх своїх випускників. Є Конституція України, Закон про осві-

ту, накази Міносвіти, накази ректорів про навчання державною мовою у вищих навчальних закладах. Проте навколо цих документів з різних причин постійно точаться дискусії так званих двомовників. Це вони вимагають запровадження в Україні двох державних мов. Отож зрозуміло, чому керівники держави, депутати, посадовці різних рангів часто нехтують українською мовою як державною. А це, вважаю, дуже близько до зради національних інтересів.

І ображає, коли прем’єр чи деякі міністри мого уряду не можуть українською мовою вимовити речення. Не зрозуміло, як можуть на всю Україну виголошувати свої промови російською депутати Верховної Ради. Неприємно, що

звертається арабською чи турецькою, бо йому так легше спілкуватися, простіше свою владну думку донести до народу.

Хоча, на жаль, українська історія вже дала назву таким чиновникам. Звуться вони за способом свого мислення — малороси.

Закріплення теми уроку. Чи можна назвати фарисеями тих чиновників, що сповідують не мову держави, якою керують від імені народу України?

Чи повинні владці підлещуватися до громадян, що принципово зневажають українську мову?

Чи подібна реальна внутрішня політика влади щодо мови і культури до демократичної вседозволеності, за якою ховаються нові обрусители України?

І тут згадаємо Івана Франка: “Здається, що таке рідна мова? Чим вона ліпша для мене від усякої іншої і що мені вадить при нагоді замінити її на всяку іншу? Практик, утилітарист, не задумуючись ані хвилини, скаже: “Пусте питання! Мова — спосіб комунікації людей, і маючи до вибору, я оберу ту, яка дає мені можливість комунікуватися з більшим числом людей”. А тим часом якась таємна сила в людській природі каже: “Пардон, ти не маєш вибору; в якій мові вродився, тої без скалічення своєї душі не можеш покинути, так як не можеш замінитися з ким іншим своєю шкірою”.

Я б додала: особливо тоді, коли ти є довіреною особою українського народу, який довірив тобі керувати його державою. А що чекає тих, хто зраджує сподівання свого народу?..

Підсумки уроку. Згадаймо 1935-й. Тривають арешти. До списку заборонених до видання і вивчення в школі творів української літератури друкують нові й нові додатки, складають реєстри заборонених слів. Щодня набирають ваги і пихи наймити режими (зрештою, нещасні люди, яким бракує порядності). Чому?

Ще раніше, 13 серпня 1924 року, поет-неокласик Михайло Драї-Хмара записав у щоденнику: “В революцію українська інтелігенція не перейшла у повній мірі національного моменту (не закріпила своїх позицій), і через те почувала себе ні в сих, ні в тих перед явищами соціального порядку”.

Боляче писати, але дуже схоже, що ті, хто нас нишив, перемагають. Тому не треба себе заколисувати, бо нині знову, як писав Драї-Хмара, “...гадючий свист повзе на свіжий зруб”.

А ще хотілося б звернути увагу на таку зовні привабливу й добре пропоровану ідею, як творення нової політичної нації. Мовляв, чого так хвилюватися та переживати за свою мову? Увесь світ змінюється, процеси глобалізації неминучі. Але щодо політичної нації, яка, наприклад, утворилася у США, то у мене завжди виникає запитання: а де поділися індіанці, що були господарями земель, на яких тепер процвітає нова нація? Індіанці — в резерваціях! Я своєму народові такої долі не бажаю. А з нами вчинять так, як ми дозволимо самі.

Домашнє завдання. Законспектувати рідномовний Катехізис Івана Огієнка. З нього настільним мати розділ XXIX “Державна служба і рідна мова”. Виразно прочитати вірш-інвективу Дмитра Павличка “Ти зрікся мови рідної...” Вивчити вірш напам’ять. Подумати, що хотів сказати автор незакінченим останнім рядком твору.

Олександра СЕРБЕНСЬКА,
доктор філологічних наук, про-
фесор ЛНУ імені Івана Франка

Перше повне польське видання поетичних творів Тараса Шевченка

Taras Szevczenko. KOBZIARZ. W tłumaczeniu Piotra Kupryśa. Pierwsze pełne polskie wydanie. — Wydawnictwo KUL, Lublin, 2008. — 745 s.

Майже двісті років незбагненна сила живого Шевченкового слова потужно вібрує, могутніми хвилями пронизуючи атмосферу, торкаючись найпотаємніших закутків шляхетних і субтельних душ, дає імпульси до чину, активізує діяльність, що набуває найрізноманітніших виявів.

Ще за життя поета започатковано переклади його творів іншими мовами. Вироблені на основі світового досвіду та національних реалій теоретичні засади перекладу сприяли становленню і формуванню нового напрямку в шевченкознавстві — практики і теорії перекладу творів геніального поета України. Виокремилося багато важливих проблем: вивчення якості перекладу в широкому плані; зіставний аналіз оригіналу і перекладу; міжмовні еквіваленти, аналогі, кардинальні відмінності; міжмовна інтерференція при перекладі; особливості перекладу на близькоспоріднені мови; формальна відповідність та еквівалентність; збереження індивідуального стилю автора оригіналу; основні характеристики індивідуального перекладацького стилю та ін. Нерідко об'єктом вивчення стає особистість самого перекладача: що стало імпульсом до перекладів Шевченка? які поезії перекладено? якими засадами керувався перекладач? маємо переклад з мови оригіналу чи “переклад з перекладу”? особливості редакторської роботи над текстом перекладу; як склалася доля перекладу, ставлення до нього в Україні і на батьківщині перекладача. У шевченкознавстві цікавим прикладом власне такого підходу є вивчення діяльності Віри Річ, зокрема її праця над перекладами творів Шевченка. Дослідники підкреслюють її фанатичну відданість українській літературі, мові, нашій культурі, що виявилось в багатьох зворушливих моментах. Приміром, одне із заповітних передсмертних бажань перекладачки — поховати її в рідній землі Кобзаря.

Вивчення життя цієї талановитої англійської поетеси, яке, завдяки ґрунтовним студіям проф. Роксолани Зорівчак та її активній популяризації творчості цієї самобутньої перекладачки творів українських письменників англійською мовою, стало відоме широкому загалу і в Україні, і поза її межами.

Одними з перших поезії Шевченка почали перекладати своєю рідною мовою польські письменники. Про це, до речі, згадує також І. Франко у знаменитій розвідці “Каменярі. Український текст і польський переклад. Дещо про шутку перекладання”, де з історико-літературного й естетичного погляду аналізує переклад вірша “Каменярі”, який здійснив український письменник Сидір Твердохліб. Франко називає визначних польських письменників, які ще в 60-х роках XIX ст. перекладали Шевченка, — В. Сиромкомлю, Л. Совінського (переклав поему “Гайдамаки”), відзначає “талановитого і тямучого перекладача” А. Гожалчинського.

“Спольщення” Шевченкових творів уже має довгу історію, але сторінки її заповнюють і сьогодні. Помітним явищем в українсько-польській шевченкіані є перше повне польське видання поетичних творів Шевченка, що їх

перекладав у нелегких життєвих обставинах Петро Купріс. Воно прийшло до читача, на жаль, після того, як сам перекладач на 69-му році життя уже відійшов у вічність (1933—2002), коли пройшло 146 років після смерті Кобзаря і 6 років — по смерті перекладача.

Отже, хто такий Петро Купріс? Чим дорогий нам, українцям? Чому заслуговує повагу наших сусідів? Що спонукало перекладача впродовж двох десятиліть свого порівняно короткого життя повністю присвятитися праці над перекладами поезій Шевченка, що, як згадують друзі, цілковито поглинула його думки і кожную вільну хвилину? Як склалася доля його перекладацького доробку?

Приятелі подають доволі докладний життєпис Петра Купріса. Обдарований поет, перекладач, педагог народився на Підляшші, де батьки мали невелике сільське господарство. Перед Другою світовою війною сім'я придбала більше господарство у селі Струмівка, на березі річки Стир, недалеко від Луцька, однак після війни переїхала на рідні землі, які опинилися на польському боці нового кордону. В Польщі Петро закінчив загальноосвітній ліцей, далі навчався в Ягеллонському університеті (Краків), де здобув звання магістра слов'янської філології (спеціальність — російська філологія), студіював як обов'язковий додатковий предмет українську мову та культуру. Працював педагогом у середніх школах, згодом у Познанській політехніці, а далі в Сільськогос-

подарській академії в Любліні, недалеко від рідних місць, де проживали його батьки, якими він опікувався.

Любив працювати зі студентами, із задоволенням присвячував свій час літературній діяльності, а також діяльності бібліофіла, віддавав час і громадським справам. Але “вразлива і рефлексійна вдача поета, — пише Юзеф Колодзей, — приречла його до своєрідної ізоляції”. Був самотником, романтиком, сьогодні одним із небагатьох. Ностальгія за рідним краєм постійно огортала його душу. Про це згадують приятелі, а ще більше можуть сказати вірші, які писав для себе, нікому, навіть найближчим, не показуючи їх. Писав переважно польською, українською, декілька — російською. У мріях, у спогадах теплих, “у серці виритих”, постає волинська земля, улюблений Стир, розлогі долини, весняні, залиті сонцем луки, ниви, рідний хутір, хатина серед бузку; його незбориме бажання — повернутися до людю, чий пісні дороги йому понад усе, стати біля порога своєї хати. Вимальовується образ юнака, вразливого на красу, на тихі звуки, що йдуть з гаїв, полів рідного краю і “хочуть стати голосом”. У багатьох віршах, написаних українською мовою, відчутні мотиви Кобзарєвої поезії. Їхні долі подібні, душі споріднені — обидва із сільського середовища, обом судилося жити на чужині, тужити за Україною і хіба думками линути до неї.

Його поетичне “я” не тішить “чужий, невтішний край”, чужина, де, як признається, йому зле.

Його “я” — це мандрівник, який блукає, поневіряється, шукає виходу і “не може знайти дороги”, це tu+acz, wygnaniec.

Де сховатись перед світом,
Скритись від чужинців,
Щоб не знали, де витають
Думки українця, —
писав Петро Купріс 1961 року. Українці, дорогий Земляче, добре знають, що в Польщі, яка належала до “славного” соціалістичного табору, нелегко було називатися членом нації, яку силоміць вкливали в штучно створювану спільноту — єдиний радянський народ.

Сповнена щирою чуття його поезія “Про мій килим” (“O swoim dywanie”). Десь у литовському краї виткали синенькі незабудки на жовтозолотому тлі, і килим, як дивний квітник, густо покроплений голубим і жовтим, освітлив пустелю самотника.

Згодом ностальгія дещо відступає, в його поезію вриваються інші нотки. Він шукає гармонії і у вірші “Dwugłos” (“Дует”, “Гармонія”), признається, що його українські думки міцно пов'язані з польською мовою. Перекладач уже не сприймає її як чужинецьку — вона “огорнула дивним чаром волинського хлопця”:

Mowa polska, krok po kroku,
Już mi brzmiysz nie z obca,
Ogarnęła swym urokiem
Wołyńskiego chłopca...

Ці штрихи до образу його поетичної душі дають змогу хоч частково зрозуміти шлях, який утвердив Петра Купріса в тому, що він осягнув глибини польської мови і спроможний перекладати цією мовою геніальні Шевченкові поезії.

Перекладач працював над книгою самовіддано, наполегливо, не чекаючи помаху руки музи, натхнення, а постійно живучи в ньому, творив не для ювілеїв, відзнак, а за велінням душі, серця і волі, бо постановив зробити це; працював, вперто утверджуючи своє поетичне і перекладацьке “можу”, “хочу”, “вмію”, працював усупереч відчуттям, що в певних колах недооцінюють його творчі здібності, про що делікатно згадує Ю. Колодзей. Працював, як сам писав, залишаючись навіть у нелегких обставинах безстрашним, мужнім (*trwał dzielnie nieulekłym*). І те, що рукопис, виправлений, відредагований, опинився у брата Анатолія, який живе в Англії, і те, що його власні вірші довелося відтворювати за текстами, які ще за життя поета набирала п. Ева Котвіца, теж про щось свідчить.

Доречно згадати, що серед ініціаторів видання книги, зацікавлених у тому, щоб гідно презентувати оригінальну та перекладацьку спадщину “невідомого поета” Петра Купріса, переважно аграрії. До гуманітаріїв Польщі та України книга поки що йде поволі, але щедро дарує їм цікавий і влчаний матеріал для перекладознавчих студій.

До дбайливо оформленого і гарно та фахово підготовленого видання доклали немало зусиль поважні люблінські (Польща) науковці — професори Природничого університету Юзеф Колодзей (керівник), Євгеніуш Красовський (редактор), члени: проф.

Ян Глінський, о. проф. Мирослав Калиновський, проф. Михайло Лесів, проф. Мар'ян Весоловський та докт. Микола Рошенко.

Книга “Kobziarz” подає Шевченка у двох іпостасях — як геніального поета, художника слова, будителя духу українства і як прекрасного, досконалого художника-малюра. Насамперед маємо тексти 260 Шевченкових поезій (П. Купріс користувався оригіналами з Київського видання 1964 року), гарно перекладених польською мовою зусиллями однієї людини. Це праця, яку досі не вдалося виконати жодному польському перекладачеві. Шевченка-художника презентує майже 30 добре виконаних репродукцій його малярських робіт із різних періодів творчості, різної проблематики і техніки виконання. Для польського читача вміщено змістовну статтю Євгеніуша Красовського і Альберта Новацького “Малювання Тараса Шевченка”. Також подано цікаві спогади Юзефа Колодзей, приятеля Петра Купріса, про титанічну працю перекладача, долю машинопису та історію видання книги; є подяка акад. М. Жулинському та С. Гальченкові за допомогу одержати ілюстрації для польської книги. На початку упорядники вмістили коротке Вступне слово Президента України — українською та польською мовами, в якому Віктор Ющенко висловив вдячність усім, хто причетний до цієї важливої справи, підкреслив значення книги для взаємного збагачення культур двох народів.

Своєрідним вказівником щодо перекладів Шевченка польською мовою є ґрунтовна стаття відомого і в українських наукових колах лінгвіста професора Михайла Лесева, опублікована в цій книзі. Він подає, як прийнято у такому типі видання, короткий нарис про нашого пророка і поета Тараса Шевченка, а Петра Купріса називає його найвірнішим перекладачем. Також викладено коротку історію перекладів Шевченка польською мовою, що триває понад 150 років. Серед перекладачів — а їх більше п'ятдесят — такі відомі у польській та українській культурі поети, як Владислав Сиромкомля, Стефан Жеромський, Ярослав Івашкевич, Юзеф Лободовський, Богдан Лепкий, Сидір Твердохліб та багато інших. Автор прецизійно опрацював усі доступні йому збірки польських перекладів Тараса Шевченка, а також наукові праці та белетристику, що стосуються цієї справи.

Видання книги, підкреслює проф. Михайло Лесів, зумовлено кількома причинами. Це — по-перше, безсмертність Шевченкової поезії, незбагнений чар його Слова, що не перестає захоплювати, по-друге, приятельські взаємини Кобзаря з багатьма поляками, зокрема на засланні, глибоке розуміння неволі двох споріднених слов'янських народів; і по-третє, — що надзвичайно зворушливо — виданням цієї праці люблінські науковці пошановують пам'ять працівника Люблінської сільськогосподарської академії, де багато років викладав Покійний.

Продовження на стор. 6

Стара Олика заговорила

Петро БОЯРЧУК,
заслужений журналіст України,
письменник,
Волинська обл.

Заповідано критикуючи в Інтернеті, зокрема й на сайті “Слова Просвіти”, мою історико-краєзнавчу повість-хроніку “Про що мовчить стара Олика” (Луцьк, Надстир’я, 2009), у якій ідеться про волинське містечко Олику, уперше згадане в Іпатіївському літописі у зв’язку з подіями 1149 року, автор статті “Я похвали не хочу, мені за колегу прикро” Сергій Гупало вирішив внести ясність і щодо осередку товариства “Просвіта”, що діяв тут у 20–30-х роках ХХ століття. Відтак, звинувативши автора в тім, що, скорочено цитуючи у повісті кілька рядків однієї з його публікацій, “приховав від читача суттєве”, він, аби те “суттєве” відобразити, навіс спотворений, на його думку, уривок повністю. “Нині, коли історія переписується по-новому і на місцевому рівні, згадуючи минуле, не обходяться без брехні. Пишуть тільки про діяльність української “Просвіти”, хоча в міжвоєнний період ця громадська організація була дуже слабенькою, порівняно з такими міськими об’єднаннями, як “Спілка дрібних купців”, “Тарбут”, “Січівська організація”. І це не дивно, бо українців тут було всього кілька десятків. Фінанси, влада і вплив перебували в руках євреїв та поляків. Що вдієш, це історія, яка умовного способу не має. І все-таки робляться відчайдушні спроби відшукати в Олиці коріння націоналістичного руху”. А ведучи мову “про осмислення” 1921–1939 років у волинській історії, Гупало зазначив: “Як не крути, а всім добре, що у міжвоєнний період в Олиці процвітав комуністичний рух”.

Не сперечатимусь із приводу того, скільки українців мешкало тоді в історично Олицьких межах, про “коріння націоналістичного руху” та інші сумнівні моменти, хочу зауважити щодо діяльності в Олиці “української “Просвіти” та її значення, звернути увагу на окремі маловідомі сторінки містечкової історії.

Як свідчать різні джерела, філія Луцької повітової “Просвіти” була створена у підпольській тоді Олиці 1925-го, а офіційно зареєстрована чи перереєстрована у грудні 1926 року. Від заповідного Олицького райкому КПЗУ, перше засідання якого відбулося в історично олицькому передмісті Залісочі (нині — окреме село, підпорядковане Дідичівській сільській раді) у вересні 1931 року, вона організаційно оформилася щонайменше на п’ять літ раніше. І ось що написав про неї колишній секретар Олицького РК КПЗУ Андрій Жовтянський у спогадах, що їх уперше оприлюднив 14 жовтня 2011 року на зустрічі випускників Залісочської восьмирічної школи його син, доктор фізико-математичних наук киянин Віктор Жовтянський, який, як і автор, у тій школі навчався. У спогадах ідеться про те, що передові люди Олики, такі, як В. П. Петрович, О. О. Бойко, П. Я. Чернякевич, С. Запольський організували філію Луць-

кої повітової “Просвіти”. При “Просвіті” була бібліотека. Андрій Жовтянський почав ходити до бібліотеки, брав книжки для читання. Першою була книжка “Тарас Бульба”, якою дуже зачарувався. (До того часу взагалі не читав книжок українською мовою). 1927 року він став членом товариства “Просвіта”, відповідальним бібліотекарем у цій бібліотеці. Пізніше йому доручили й касу “Просвіти”. Крім читальні та бібліотеки, при “Просвіті” діяли хорівий і драматичний гуртки. На кошти, зібрані від вистав, утримували художнього керівника, якому щомісячно виплачували 100 злотих, та приміщення

Колишній активіст олицької “Просвіти”, а потім — секретар підпільного райкому КПЗУ Андрій Жовтянський

“Просвіти” (50 злотих), а також купували літературу.

У тому, що олицька “Просвіта” не була “слабенькою”, переконують згадані Андрієм Жовтянським її щомісячні платежі. Коли ж долучити до них витрати на придбання літератури та оренду приміщення кінотеатру, де просвітяни давали свої концерти і влаштовували вистави, а при цьому згадати, що в ті роки, як розповідали мені оличани старшого покоління Роман Оксенчук і Василь Ніколаєв, “на чорній роботі у князя” чоловік міг заробити 2 злотих за день і “то було добре, бо стільки коштував кілограм ковбаси, а центнер пшениці коштував 24 злотих”, та врахувати, що вся фінансова міць організації трималася на грошах, одержаних від місцевого населення, то про “слабкість” говорити не доводиться. Власник кінотеатру, представник єврейської містечкової спільноти охоче надавав “Просвіті” у користування приміщення театру, вбачаючи у ній насамперед платоспроможного ділового партнера. Про масовість і розгалуженість цієї організації на олицьких теренах свідчить те, що осередки її діяли і в деяких тутешніх селах, зокрема і в доволі віддаленому від Олики селі Хорлупи, де його очолював Тимофій Несмянович, знищений гітлерівцями 1943 року. І якщо вести мову “про осмислення” міжвоєнного періоду в олицькому житті, то значно цікавішим від оцінок сили тутешньої “Просвіти” видається факт зовсім інший. Згадаймо, за СРСР “Просвіту” вважали

“буржуазно-націоналістичною”. А серед названих Андрієм Жовтянським передових людей Олики, які створили тут “просвітянську” організацію, є Всеволод Петрович, якого чомусь і в 60-х роках ХХ століття дехто із оличан називав “колишнім петлюрівцем”, та царський у минулому чиновник і офіцер УНР Павло Чернякевич. Художнім керівником у “Просвіті” був імовірно теж колишній петлюрівський офіцер Олександр Шимко, котрий, рятуючись від більшовицьких репресій, що таки наздогнали його з приходом у Західну Україну советської влади, емігрував на Волинь з Центральної України. Як не крути, а майбутній лідер олицьких компартійців Андрій Жовтянський як особистість формувалася під їхньою загальною орудою і тільки 1928 року став членом дещо лівішої і радикальнішої у поглядах громадсько-політичної організації “Сель-Роб”, під вплив якої олицька “Просвіта” почала переходити з 1927 року, після того, як від очільника філії Сергія Ступницького керівництво нею перейшло до іншої особи.

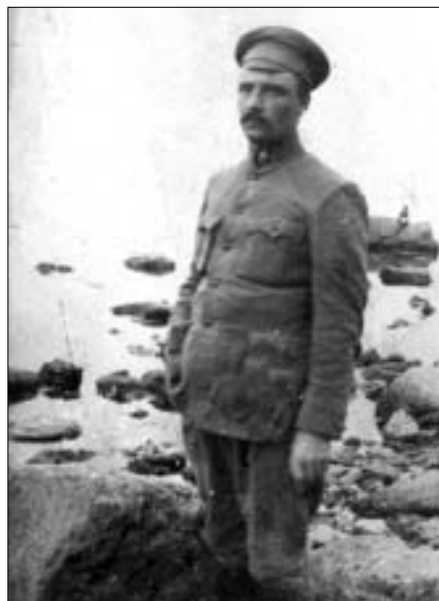
Морально, освітньо, культурно і певною мірою ідеологічно разом із Андрієм Жовтянським у “Просвіті” виховувалися й інші товариші-однодумці, на яких він потім спирався у комуністичній діяльності. У “Просвіті” та під її впливом виростали і формувалися, в чому переконують розповіді оличан старшого покоління, і друзі-однодумці, котрі пізніше стали учасниками націоналістичного руху. Серед них — відомі на Оличчині 1940-х—1950-х рр. провідники Української Повстанської Армії Андрій Стефанович (псевдо — Жук) та Іван Малимон (Артем). Характерно, що під впливом “Просвіти” всі вони не тільки, як зазначив Андрій Жовтянський, “відійшли від хлопців старого покоління” — тієї частини олицької ремісничої молоді, яка російськомовний вислів “п’ян, как сапожник” зробила для себе нормою будь-якого дозвілля, а й повели тут доволі успішну боротьбу з пияцтвом.

Попри різне бачення шляхів до щасливого майбутнього України, зближувала їх боротьба з примусовим ополячуванням і католізацією українців, а ще й те, що польська влада з однаковою жорстокістю переслідувала і українських націоналістів, і членів КПЗУ. Думається, певною мірою саме така “єдність протилежностей” допомогла “просвітянам” Олики 1932 року, коли діяльність “Просвіти” на Волині було заборонено, зберегти свою організацію та головний її набуток — бібліотеку. Однак ідеологічні суперечності ставали дедалі гострішими і, здавалося б, непримиренними. То коли з приходом 1939 року в Західну Україну перших советів олицькі комуністи, яких, вийшовши на волю із польської в’язниці, знову очолив Андрій Жовтянський, отримали змогу враз позбутися своїх опонентів. Мало б, здавалося, трапитися невідворотне. Але роль Іскаріяота, з подачі якого близько двадцяти місцевих “просвітян” було ув’язнено советською владою, а частину із

них, зокрема уродженця іншого історично олицького передмістя Миловиці Івана Барановського, 23 червня 1941 року страчено в луцькій тюрмі, виконав чоловічок, від комуністичних поглядів, як і від націоналістичних, далекий. За гітлерівської окупації, коли один з організаторів олицької “Просвіти” Павло Чернякевич став секретарем міської управи і, за висловом Віктора Жовтянського в коментарі до спогадів свого батька, “міг запустити колесо смерті”, щоб усунути “політичні суперечності ціною життя опонентів або їхніх сімей”, теж нічого подібного не відбулося.

“Наша Олика періоду національних змагань, — констатував Віктор Жовтянський, — практично не зазнала братовбивства”. Прикметно, що і 1943 року, коли майже всю Волинь охопив штучно роздмуханий зацікавленими в тому силами міжнаціональний польсько-український конфлікт, мирне польське населення Оличчини, порівняно з іншими регіонами, постраждало значно менше. Переконливо доводить це у своїх публікаціях про тогочасне минуле колишній волинський освітянин, а нині — київський пенсіонер Олексій Слабечкий, рідний присілок якого (пізніше зліквідована колективізацією Калинівка, що біля села Жорнище тоді Олицького району) межував із Наротувкою — польською колонією, що була коло села Певжа тепер Млинівського району Рівненської області. У Наротувку Слабечкий ходив до школи, тож майже всіх її мешканців знав. В опублікованій ним 27 жовтня 2011 року в газеті “Monitor Wolyński” статті “Згадуючи Наротувку” писав, що влітку 1943 р. поляків стривожили чутки з півночі Волині про міжнаціональні зіткнення, колоністи виїхали в Олику. На місці залишилися Кв’ятковські, а в Бакорині — Вонсовичі, які ще збирали урожай зі своїх полів. Восени поляки виїхали в Польщу. Їхні хати ніхто не палив, не розбирав, вони дочекалися переселенців із Польщі, які тут оселилися.

Як для років, укритих мороком таємничості, коли зло часто зумисне вершилося одними тільки для того, щоб звинуватити в ньому інших, а відповідальність за скоєні невідомим переступи закону та моралі зазвичай клалася на неугодних владі, аби розділяти громаду на табори та підло зводити людей у лютий зненависті, така ситуація в Олиці є аж надто неординарною. Спираючись на батькові спогади, Віктор Жовтянський у біографічному нарисі “Рідній школі” пояснив її тим, що спершу колишнім членам КПЗУ вистачило розуму і загальної культури не розгортати терор щодо представників націоналістичних течій, а потім, у період німецької окупації та одразу після неї націоналістам вистачило розуму та культури не розгортати терор щодо комуністів, проблеми помсти не виникало. Здавалося б, усе просто. Але за простотою завжди криється якась загадка. Чому, наприклад, на олицьких тере-

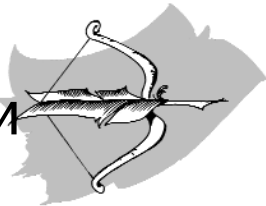

Один із організаторів олицької “Просвіти” Павло Чернякевич під час служби в армії УНР. Одеса

нах не було взаємознищувального терору, а в інших місцях — був?

Осмилюючи в пошуках відповіді на подібне запитання міжвоєнний період, мимоволі зауважуєш, що коли й “процвітав” комуністичний рух на Оличчині, то лише у короткому проміжку між 1931 і 1934 роками, оскільки після навалено проведених 1934 року польською владою масових арештів членів комуністичного запілля процвітати він уже не міг. А після того, як 1938 року з подачі сталінських КПЗУ і на комінтернівських просторах опинилася поза законом, він не те що не процвітав, а чахнув. Промовистим є і той факт, що зрослий у “Просвіті” Андрій Жовтянський став одним із організаторів, а врешті й очільником руху. Отже, коли й доводиться говорити про те, що у міжвоєнний період тут було “всім добре” від діяльності якоїсь громадсько-політичної організації, то організацією цією була саме “Просвіта”. Це “Просвіта” несла тут у маси знання і разом із Українською автокефальною, в ті роки православною церквою утверджувала у суспільній свідомості закони загальнолюдської моралі, це вона формувала тут у людині Людину без огляду на те, під прапором яких політичних “ізмів” ця людина перебувала, але з глибоким для всіх усвідомленням того, що хоч би якими гострими були ідеологічні суперечності, у жодному разі це не може бути приводом для фізичного нищення опонентів. І на чолі саме такої величезної за суспільною вагою роботи стояли, викреслені за СРСР з історичної пам’яті Олики, організатори та активісти тутешньої “Просвіти”: загиблий у лавах Червоної армії у Другій світовій війні уродженець Залісочого Дмитро Маркевич, який тривалий час її очолював; Олександр Шимко, який помер в Олиці після повернення з советського ув’язнення. Тож першочергово “Просвіті” завдячує Оличчина тим, що і місцевим націоналістам, і колишнім членам КПЗУ “вистачило розуму”. І не випадково саме колишній перший секретар підпільного Олицького райкому КПЗУ Андрій Жовтянський повертає у своїх спогадах із забуття імена її організаторів та керівників.

Але “колесо смерті” усе ж запустити, здійснив це принесений на західноукраїнські землі першими советами більшовизм.

Анатолій ШПИТАЛЬ,
кандидат філологічних наук,
Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України

Пообіч Майдану

Протягом 2011 року вийшло в світ кілька романів і повістей, сюжетні лінії та персонажі яких тісно пов'язані з подіями виборів-2004, з тим політично-суспільним здвигненням, що потрясло не лише Україну, а й цілий світ.

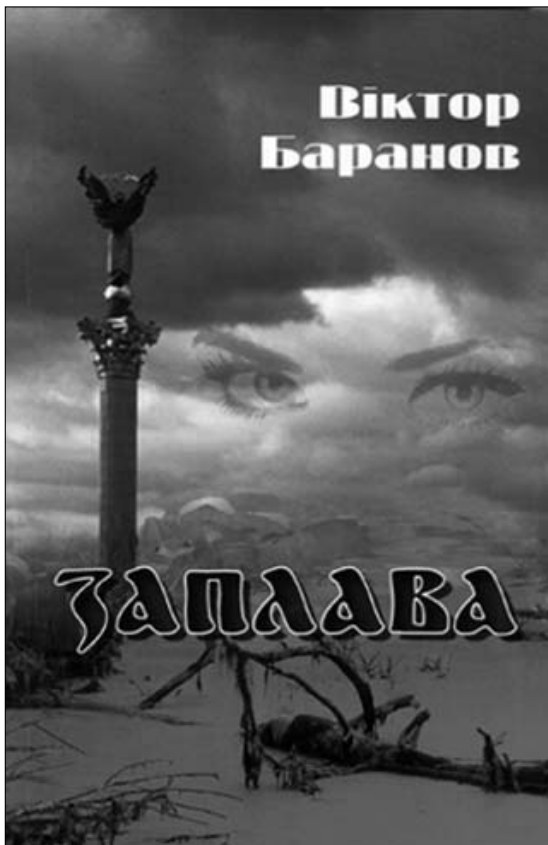
Знаємо, що серед читачів нашої газети чимало таких, що прочитали ці твори і зможуть приєднатися до розмови, яку редакція розпочинає друком першої з циклу літературно-публіцистичних рецензій. Отже, Майдан. Що для Вас у цьому слові, яке, вочевидь, стало носієм понять категорійних: перемога, поразка, зрада, минуле чи майбутнє? Як Ви, шановний читачу, особисто оцінюєте те, що нині пишуть про Майдан?

Запрошуємо до розмови письменників, літературних критиків, соціологів, філософів, політиків і всіх, кому ця тема небайдужа.

Редакція “СП”

Роман Віктора Баранова “Заплава” (Київ, Експресполіграф, 2011) повністю заперечує твердження, що твір, заангажований сучасністю, рідко приречений на успіх. Мовляв, потрібна чимала часова дистанція, коли все устаткується, “уляжеться” ідесь через десятки років можна дати картину того часу. В. Баранов центральною подією роману вибрав Майдан, але долі його героїв прослідковуються протягом значного часу до Помаранчевої революції. Написав “революції”, як стало воно загальним визначенням, і відразу ж згадав, що революція — це подія в суспільному житті, котра в основі має зміну суспільного ладу. Але події 2004 року стали “чи не найбільшою втратою новітньої нашої історії” (М. Славинський). І саме роман В. Баранова через долю головного героя, журналіста Артема, показує, чому не були втілені ідеали Майдану. Ми вже звикли, що головними героями творів про сучасність переважно зображують письменників і журналістів, але тут вибір виправданий. Коли наприкінці року подається статистика, скільки в якій країні загинуло журналістів, мимоволі стає страшно, бо ця професія вже прирівнюється до небезпечних. І ще — у демократичних країнах “четверта влада” повністю контролює три інші. І журналіст Артем, дошукувач правди і відстоювач справедливості, почав розслідувати рейдерські земельні питання в місті.

Так, він “не став владі великою кісткою в горлі (хто я, зрештою, такий проти неї?!), однак повівся неадекватно, і вона пробачила мого зухвальства не має наміру”. Довелося тікати до Москви, адже там живе “атипова росіянка”, яка покохала “хахла”. Видається, вперше український письменник так глибоко і всебічно, до того ж художньо достовірно дав картину нинішнього ставлення росіян до своїх “молодших братів” — українців. І це так виразно постає в розмовах, у ставленні. Автор кількома штрихами малює портрет москвича, родом із глибини, розумного, інтелігентного хлопця. І просто дивується: він не вовкодав системи, у хвіст і гриву чистить московські порядки. Але “щойно зайде мова про Україну —десь йому щось перемикає. Людина втрачає здатність адекватно мислити”. І хоч би про що говорили, на політику звертають, обов'язково засуджуючи “п'яного Єльцина, який підписав Беловежські угоди”. Взагалі ж “московські” розділи, де і “герої” Чечні, і скінхеди, які “мочать” кавказців, і всезагальна атмосфера неприйняття іноземців — абсолютно достовірна картина сучасної Росії, де просто “атиповою” постає дружина Артема Альона, котра вивчила українську мову і вразила коханого, провівши Шевченківською Мос-

квою. Коли ж вона раніше приїжджала до Києва, Артем показав їй місто, і на оглядовому майданчику біля Історичного музею Альона сказала унікальну фразу: “Странно, что Украина стала отдельным государством лишь к концу двадцатого века...” А далі — блискуча сторінка роздумів Артема, що саме у цій фразі красивої москвички “постало сакраментальне питання українського буття”.

Одним із вершинних сплесків цього буття став Майдан. То був час для його учасників, коли “немовби хтось усесильний переродив їхні душі, вийняв із них комплекс переляку перед фантомом влади”. І Артем, вийшовши на Майдан, відчув, що тут усі однодумці й одновірці, всі скандують прізвиське людини, “яка мічена Господом, чи долею, чи часом... Народові подай харизматичну постать. А заповідь “не сотвори собі кумира” — щонайбільше для прочитання, до того ж далеко не всіма, але аж ніяк не для щоденного використання. У нас без кумирів не можна. Кумир — надія, часом остання з останніх. Він дасть, забезпечить, подумає за всіх і за них же зробить, розсудить, покарає і помилує, вкаже, куди йти. І його найпершого ж розіпнуть на хресті всенародного гніву, коли не всім дасть, не тією мірою забезпечить, не тих покарає чи помилує”. Отут авторське

попадання в десятку! Але ж короля робить оточення... І В. Баранов виводить на сцену Майдану олігарха, через переслідування якого Артему довелося втікати з України. Це унікальний за точністю виписання образ скоробатка, цинічного і безпринципного. Немає його портрета, немає його біографії, але є біблейське: “По ділах їх пізнаєте їх”. І цей узагальнений з усіх олігархів Слон, котрий на виборах “розкладав яйця в обидві корзини”, знав, що матиме “золотих курчат”. Чітко зафіксував автор, що коли все починалося, “його тоді там і близько не було. Він усюсхожив у поїзд уже на ходу. Але, схоже, втрапив у головний вагон”. І тут В. Баранов вустами чеченця Шахаєва (як прекрасно виписаний образ! — А. Ш.) прозірливо стверджує, що майбутній президент не кинеється виконувати озвучені на Майдані обіцянки. “Він почне віддавати борги кредиторам. Хто в нього найбільше вклав на виборах, той і отримає найбільше. І не тільки грошима... Посадами, доступом до тіла, впливом на державні і недержавні структури. І Слон буде серед найближчих фаворитів нового хазіяна держави”. І жодна революція не може обернути зло на добро, адже зло, не викрите, лише нарощує своє жало. Наведемо болючі слова Артема, який, здається, змирився зі своїм програвшем: “Новий президент мусив би все знати і не підпускати до себе жодного із “слонів”. Жодного! Інакше навіть він обіцяв обнадієному народу, що бандити сидітимуть у тюрмах? Що багаті поділяться з бідними?” Дехто може сказати, що в цих діалогах і роздумах проступає публіцистика. Але без неї роман громадянського звучання не напишеш! І тому в час всезагального підйому, справжнього народного здвигу всередині в Антона порожнеча. Він знає, що буде, бо бачить, як “Президент у колі “слонів” стає сам схожий на них. Бачиш, який природний, композиційно довершений у своїй ідейній цілісності груповий портрет з головним Слоном країни”. Страшна і моторошна картина, але так сталося. А той дух Майдану вже наступна влада хотіла остаточно знівелювати, організувавши танцювальний “Майданс”.

Однією з проблем, яка гостро постала на сторінках роману, є саме журналістська діяльність, що іноді називалась “другою найдавнішою професією”. Антиподом Артема постає його колишній редактор і ніби друг Мартин, який після кількох років перебування Артема в Москві вимагає називати його на ім'я та по батькові. Впізнаваний образ! Адже казав Мартин, що в країні слонів ще буде боротьба, а слон, котрий переможе, обернеться на Мамонта, якому також копати-муть яму, але доки він туди впаде, спершу одержить свій добрячий куш.

... А на околиці Києва в кафе-барі кайфує молодь, звучить: “Офицеры! Россияне! Пусть свобода воссияет!...” І перед очима в Артема — голуб, який не дався до рук помаранчевому переможцеві...

І суто суб'єктивне. Коли дочитував роман, в його тональності, в настроєвості вгадувалось щось таке знайоме, таке близьке... Та це ж “Галілей” Євгена Плужника! І поза всім, що було, що є, звучить в поемі Плужникова: “Ви чуєте? // все-таки // обертається!”. Але не так у фіналі роману В. Баранова. Роз'їхалися революціонери,десь святкують вожді, в кількох палатках ще “тримають оборону” якісь безхатченки. І саме тут згадає головний герой “маленьких українців”, задля яких, здавалося, і постав цей Майдан. Та раптом відчуває, що він тут не тільки не гість — він геть чужий. “Майдан віддав свою прихильність іншим, а не тобі, вічному борцю без перемоги, неприкаяному блукальцеві між країнами і повстаннями”. То кому ж віддав прихильність Майдан?

20 грудня 2004 року в “Новій газеті” О. Забужко писала: “Ющенко зумів стати символом, що об'єднав і консолідував націю!.. Він представляє рідкісний

(може, на таких-от переломних епохах історії й успішний!) тип морального політика” (Забужко О., Let my people go, К., 2005, с. 93). Про моральність В. Ющенка промовчимо, наголосимо на суттєвому нюансі, який прозвучав у романі В. Баранова “Заплава” і став основним у публіцистиці. Це наголос на двох світах — самому Майдані і його Сцені. У рецензії на “Записки українського самашедшого” Ліни Костенко Іван Дзюба писав про “високу етику Майдану” (День, 2010, 30 грудня), яка й зараз протистоїть забуттю і відступності одних, злостивій хулі інших. І дивується, що Майдан не “матеріалізувався” в нову якість суспільства. Та для цього треба було подивитись на Сцену, де порядних людей просто виштовхували не лише Слони, а й Динозаври... До речі, ми ще зустрінемо типологічні дослідження прози про часи Помаранчевої революції, але там повинно бути не лише оповідання О. Забужко “Альбом для Густава” (2005) про “надпотужний вибух людського матеріалу, який випадає раз на сторіччя”, за словами авторки, а й оповідання Г. Тарасюк “Пирого для повстанців”, де жіночка принесла на Майдан пиріжки, а на Сцені бачить причину всіх своїх страждань — міського мера. Майдан розбудив героя Ліни Костенко і він іде туди, хоч і знає: “Все одно за владу буде соромно, за будь-яку владу час від часу буває соромно. Але за Україну соромно не буде і моє місце серед цих людей”. Варто тут згадати і роман братів Капранових “Щоденник моєї секретарки”.

Роман В. Баранова “Заплава” постає набагато жорсткішим від інших творів, але його герой не матиме в майбутньому “похмільного синдрому”, який відчули багато учасників подій того часу саме через невідповідність Сцени людському потужному Майдану.

Тамара ГОВОРУН: «Маленькими кроками до порозуміння»

“У щасливій родині чоловік і дружина дивляться не один на одного, а в одному напрямку”, — таке золоте правило гармонійних стосунків від доктора психологічних наук, професора, головного наукового співробітника лабораторії соціальної психології Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України Тамари ГОВОРУН.

Пані Тамара розповідає читачам “Слова Просвіти” про гендерні проблеми українського суспільства, про причини криз в українській родині та психологічні рецепти вирішення конфліктів між чоловіками та жінками.

— Тамаро Василівно, чому гендерна тематика стала пріоритетною у Вашій науковій діяльності?

— На мене дуже великий вплив мала психологічна освіта на відділенні психології філософського факультету КДУ імені Т. Шевченка. Була закохана у своїх викладачів, зокрема з соціальної психології Людмилу Марісову, Миколу Корнева. А пізніше, коли сама викладала психологічну дисципліну, цей свій інтерес поглибила під час піврічного наукового стажування за програмою ім. В. Фулбрайта на факультеті психології і жіночих студій в університеті Вісконсин-Медисон (США).

Потрапила до професора Джанет Хайд, яка входить у десятку кращих психологів США, її підручники з психології гендеру та психології сексуальності досі надзвичайно популярні у світі. Спеціалізацією професора були гендерні дослідження, отож я занурилася в цю проблематику.

Прийшла в Україну зі зміненою свідомістю, зрозуміла: коли людина зростає в системі стереотипів, то вважає їх своїми переконаннями, цінностями і керується ними в оцінці дійсності. У таких умовах не спадає на думку запитати себе: “А це правда чи ні?” Саме тоді нарешті збагнула, наскільки зашорена наша свідомість гендерними стереотипами.

— Це на кшталт “жінка — берегиня родини”?

— У часи козаччини, коли чоловік надовго залишав рідну оселю, сім’ю і дітей, і все лягало на плечі жінки, — це був спосіб виживання. Зараз — стереотип, який узаконює подвійну зайнятість жінки як норму її поведінки та водночас звільняє чоловіка від відповідальності за родину.

Побутова праця безкінечна. Вона не має ні належної оплати, ні суспільної вартості. Якщо жінка займається лише домогосподарством, то стає ізольованою від суспільного життя, у неї підвищується рівень тривожності, невпевненості в собі, вона менше орієнтується в громадському, політичному житті.

Дослідження, які проводилися ще в радянські часи і сьогоднішні, показують, що домогосподарка — не авторитет ні для дітей, ні для чоловіка. Мама, яка працює, поєднує і працю, і виховання, почувається щасливою та реалізованою. Навіть перебування в тривалих декретних відпустках змушує молодих мам — вони хочуть поєднувати і мате-

ринство, і суспільну працю. Тому країни Європи за ініціативи Ангели Меркель змінили законодавство у сфері шлюбно-сімейного права, згідно з яким частину декретної відпустки забирає тато дитини.

Чим розвиненіше суспільство, тим більше часу і коштів виділяється на декретні відпустки чоловікам, аби жінки не переривали своєї професійної праці, кар’єри. Це й корисно для чоловіків, оскільки вони виросли у стереотипах, що батьківство — це жіноча справа, як і вияв тепла, сердечності до дитини. Що справжні чоловіки не плачуть, мають бути сильними і мужніми, а такі настанови виливаються у стреси, пияцтво, паління. А чоловік, який опікується дитиною, отримує і віддає дуже багато емоційного тепла.

— Який тип гендерних стосунків історично панував в Україні?

— Ми — нація, побудована на самодостатності, силі жінки. І в дохристиянські, і в християнські часи авторитет жінки у нас був надзвичайно великий. Ще в XI сторіччі у повчанні Володимира Мономаха дітям можна прочитати: “Шануйте жінку, але не давайте їй влади над собою”.

В Україні ніколи не було патріархальної сім’ї, у шлюбно-сімейних традиціях не було статевої нерівності. Хіба що десь у регіонах, ближчих до Австро-Угорщини.

На теренах Центральної України завжди було пошанування волі жінки. Земельний спадок, який передавався тільки по жіночій лінії, підтримував її економічну незалежність.

У гендерній ментальності українців дуже багато прогресивного, паритетного. Дует Одарки і Карася з опери “Запорожець за Дунаєм” Семена Гулака-Артемовського — своєрідна типова модель статевого взаємин, у яких часом маніпулює чоловік, інколи — жінка. У народних піснях, приказках і прислів’ях чоловіче й жіноче йде в парі: і чоловік хитрий, і дружина така ж. Наприклад: “Парочка — Мартин та Одарочка!”, “Хоч ох, та вдвох!”

У російському фольклорі навпаки, дуже багато принизливих для жінки прислів’їв і приказок. Наприклад, “Вибирай жену не в хороводе, а в огороде”, “Без мужа жена всегда сирота”, “Бабы доля, что рабыя воля”. Російська родина, як і французька чи німецька, була патріархальною. Україна та Польща — осередки, де історично склалися пари-

тетні стосунки статей. Якби ця традиція історично розвивалася і в часи царату, то гендерних проблем сьогодні було б менше.

— А що завжди відродженню прогресивних традицій?

— Згідно з соціально-психологічними дослідженнями, у дорослому віці змінити ціннісні орієнтації людини важко, хіба що під впливом ЗМІ. Преса і телебачення дає читачам і глядачам орієнтир на патріархальну родину, таке психологічне зомбування є дуже сильним.

Під впливом жіночих журналів, телешоу на кшталт “Від панцанки до панянки”, “Давай одружимося”, “Міняю дружину”, які просякнуті патріархальними ідеями, у свідомості людини, особливо молодій, відбувається протиставлення чоловічих і жіночих ролей. У телепрограмах домінує чітке розділення норм і обов’язків на “чоловічі” і “жіночі”.

Наприклад, численні радіостанції поширюють анекдоти про білявок за кермом, хоча всім давно відомо, що жінки порівняно з чоловіками менше створюють ДТП.

Сучасне телебачення підтримує і поширює гендерні стереотипи. Ще у фільмі “Москва сльозам не вірить” герой Гоша говорить: “Ви ж не будете хвалити жінку за те, що вона добре вміє готувати борщ”. А чому б не похвалити?

Статевонейтральний підхід — борщ варить той, хто менше зайнятий. Сучасна партнерська родина побудована саме на взаємозамінності статевої ролей, обов’язків, умінь і навичок.

— Ми маємо освічених жінок і чоловіків, а індекс гендерної рівності порівняно з європейськими країнами залишається низьким.

— Бо в нас жінки майже не представлені у вищих органах влади. Українки не беруть участі у керівництві державою. За статистикою, якщо у парламенті 15 % жінок — то вони вже здатні просувати проблему про захист, наприклад, дитинства, якщо 20 % — успішно проводити ініціативи про працевлаштування жінок, якщо понад 25 % — можуть повноправно представляти будь-які проблеми жіноцтва. У нас в уряді жодної жінки, а в парламенті всього 8 %. В уряді Франції — 50 %, навіть в окремих мусульманських країнах частка жінок в урядах більша, ніж в Україні.

— Чи гендерні питання впливають на життя родини? Чому

сім’ї так швидко розпадаються?

— Партнерство — справедливий розподіл прав і обов’язків — альфа і омега життя щасливої родини. Нині у світі багато розлучень, говорять про кризу сім’ї, її відмирання як соціального інституту. Але науковці заявляють, що це криза тільки зовнішніх чинників, які колись тримали родину. За радянських часів такими зовнішніми утримувачами були комсомольська і партійна організація, громадська думка, тому розлучення ставало справою публічною. Проте якщо родина тримається лише на зовнішніх підпорах, вона не має розвитку.

Партнерська родина побудована на міцних внутрішніх зв’язках — психологічних та емоційних. Дві особи самі вирішують, як будувати своє життя. Рівноцінність їхніх ролей поширюється на всі функції родини: вони самі вирішують, як виховувати дітей, вести домашнє господарство, як будувати стосунки тощо. Спільність поглядів і цінностей дуже важлива. Тому вважають, що інститут сім’ї лише зміцнюється на нових засадах, бо одруження — добра воля пари. Така сім’я здатна самостійно долати труднощі.

Тому гендер — не просто новомодне слово, а чинник внутрішньої гармонії: ми партнери. Цікаво, що в умовах економічної кризи в Києві не зафіксована тенденція до зростання розлучень. Коефіцієнт розлучень залишається високим, але він не зріс. Важкі часи згуртовують родину, але не кожна, а партнерська.

Поширений стереотип, що нормальна родина — та, у якій немає проблем. Труднощі є завжди, але вміння безболісно розв’язувати їх не кожній сім’ї під силу.

— Якщо крім партнерської сім’ї існують і домінуючі, традиційні, то чи можна перевиховати чоловіка, що отримав патріархальне виховання і не поспішає переходити на партнерські стосунки?

— Можна, це має бути постійний діалог, відверта розмова. На Заході навіть вигадали гендерний тренінг. Разом із психологом в ігровій ситуації реальні ролі партнера виконують чоловік і жінка. Гендерний тренінг допомагає “поносити” взуття іншої статі й усвідомити “несправедливість” реального буття традиційного розподілу обов’язків.

Важливо говорити про свої

проблеми. Для молодих пар це легше, бо вони рідше йдуть патріархальною доріжкою, частіше обирають шлях партнерства, взаємозамінності. Але на їхньому шляху гендерних стереотипів ще дуже багато. Одне із джерел конфлікту — поляризація сімейних ролей та обов’язків.

— Як існують психологічні рецепти вирішення конфліктів у родині?

— Уся психологічна культура від міжособистісних конфліктів до міжнародних побудована на компромісах — маленькими кроками до порозуміння. На підтримку того, що треба у спілкуванні вирішувати проблеми, свідчить статистика: до 40—50 % пар, які колись розлучилися, у другому шлюбі жалкують за першим, бо розуміють, що кожна родина проходить однакові цикли розвитку, а отже, має подібні негаразди. Ніколи не треба гарячкувати, бо все можна вирішити спокійно, поступово.

На конфліктні питання мають відгукуватися психологи, але часом до них важко достукатися — їхні послуги надто дорогі. Та й українські родини не звикли звертатися за допомогою до психологічної служби.

Наприклад, за кордоном навіть серіали несуть певну науково-популярну інформацію для вирішення сімейних конфліктів. Серіали на українському телебаченні, на жаль, примітивні, зі штучними героями, нереальними сценаріями...

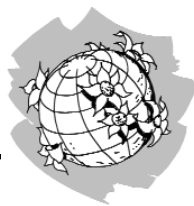
— Може, церква могла б зарадити?

— Вінчання — це талісман. Серед церковних шлюбів так само багато розлучень, тобто церковна обітниця у цих випадках є зовнішнім оберегом, а не внутрішнім.

— Ваше ставлення до цивільного шлюбу? Пара в конкубінаті є також сім’єю?

— Конкубінат — дуже гарна форма приготування пари до шлюбу. Люди, які витримали тривалий конкубінат, рідко розчаровуються в шлюбі. Часом серед конкубінату є більше вірності, відданості й партнерства, ніж серед офіційного подружжя. А сучасне шлюбно-цивільне право прирівнює права пари в конкубінаті до прав сім’ї в шлюбі. Отже, навіть із юридичної точки зору він і вона, їхні діти в конкубінаті є повноцінною сім’єю.

Спілкувалася
Наталія АНТОНЮК

Мости порозуміння і єднання

Цю просвітницько-мистецьку програму здійснено на запрошення трьох інституцій прикордонного з Україною польського міста Перемишль: Південно-Східного наукового інституту, Східноєвропейського університету й Української громади міста. Мета поїздки — показати українцям і полякам фільми про видатних діячів України та ознайомити господарів із нинішньою ситуацією в нашій державі, насамперед у гуманітарній сфері.

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

У нашій невеликій делегації було троє митців Київської студії документальних фільмів ВІАТЕЛ — засновник студії, заслужений діяч мистецтв України, відомий кінорежисер Василь Вітер, дирек-

ли фільми про наших видатних діячів, які мали польське коріння чи долі яких були пов’язані з Польщею. Перша зустріч відбулася в стінах університету, на кінопоказ прийшли викладачі й студенти. Фільми звучали українською, але нашу мову і викладачі, і студенти розуміють, а чимало з них гарно нею спілкуються. Тут навчається понад сто студентів з України. Фільми про Миколу Лисенка, Павла Тичину, Ференца Ліста дуже сподобалися глядачам.

Доктор Драус, ректор Перемишльського Східноєвропейського університету, розповів нам, що нового відбулося в цьому закладі. Східноєвропейський університет створено тут понад десятиліття тому — для поглиблення наукових контактів з Україною та іншими державами регіону. Це потужний державний заклад: майже 2 тисячі студентів, 11 інститутів (факультетів), зокрема такі, як інженерія середовища, механотроніка, архітектура інтер’єрів. Є відділення української фі-

людей, які отримали карту поляка, встановлено чималі пільги. По-перше, для них навчання безкоштовне, по-друге, вони отримують підвищену стипендію, не лише від польської держави, як інші студенти, а й за програмами підтримки поляків зарубіжжя. Карту поляка Республіка Польща почала видавати в останні роки тим громадянам інших країн, які мають у своєму родоводі польське коріння. І саме такі юнаки і дівчата становлять більшість серед студентів університету з України. Звичайно ж, вони були і є громадянами нашої держави, вивчившись, повертаються додому. А це просто приклад того, як європейська держава підтримує єдинокровних братів зарубіжжя. Хотілося, щоб наша українська держава ось так підтримувала тих українців, яких доля розкидала по світах.

Університет запрошує на навчання і молодих людей з України, які не мають карти поляка, уже на загальних підставах. Та враховуючи, як зараз у нас зросли ціни на навчання і плата за проживання в гуртожитках, навряд чи набагато дорожчим буде навчання в цьому європейському університеті.

Надсяння і його центр Перемишль — давні українські землі. І навіть після проведеної в повоєнний час комуністичною владою операції “Вісла” з виселення сотень тисяч українців із цих країв на північ і захід Польщі, українське життя тут тривало. А після повернення багатьох у рідні місця, повалення комуністичного ладу український рух набуває розвою.

Символом цього стало довгоочікуване повернення Об’єднанню українців Польщі, місцевій громаді ОУП Народного дому Перемишля. Спорудили його українці понад сто років тому, забрали Дім у громади в повоєнні роки. І лише наприкінці 2009 року завдяки президентові Ющенку польська влада повернула Народний дім українській громаді. Хоча будівля й потребує ремонту, та громадське життя тут вирує.

Ось і цього разу українська громада радо вітала нас в одній зі світлиць дому. Перегляд фільмів, активне спілкування з митцями засвідчили велику цікавість бра-

Галина Криворчук, Василь Вітер, Наталія Сопіт, Ян Драус

тів-українців до нашої історії та культури. А продовженням цього заходу стала відверта розмова про сьогодення України. Ми обговорили багато тем, від виборів парламенту, проблем єдності демократичних сил, до ситуації в нашій освітній, загалом гуманітарній сфері.

До прикладу. Під враженням від перегляду фільмів студії ВІАТЕЛ про видатних українців, вчителька української школи Перемишля запитала, чи активно закуповує ці фільми українське Міністерство, адже стрічки — прекрасні посібники для навчальних закладів. Що можна відповісти? На це керівник громади пані Туцька, до речі, й сама викладач української мови і літератури в українській школі, сказала, що Об’єднання українців Польщі, до керівництва якого входить і вона сама, офіційно звернулася до Міністерства освіти Польщі з проханням закупити фільми студії ВІАТЕЛ для всіх українських шкіл країни. І якщо Міністерство сусідньої держави зробить це для своїх українських школярів, то невже не соромно буде після цього нашому Міністерству?

Звичайно ж, митці студії ВІАТЕЛ подарували багато дисків своїх фільмів і для університету, і для української громади міста. Я подарував від ВУТ “Просвіта” касети, диски, книги, видані Товариством, примірники нашої газети “Слово Просвіти”.

Пані Туцька розповіла нам про українське життя краю: у місті діє український навчальний комплекс імені Маркіяна Шашкевича — школа, гімназія, ліцей, є два українські дитсадки. Серед української громади побільшало і підприємців, зокрема тих, що мають спільний польсько-україн-

ський бізнес. Вони також фінансово підтримують Народний дім і діяльність громади.

Наша поїздка — початок подальшої співпраці. Ми обговорили з польськими друзями в університеті, інституті, українській громаді нові цікаві задуми. Перший — створити фільм про Михайла Вербицького, адже видатний громадський діяч, автор Гімну України жив і похований неподалік Перемишля. Ще одна цікава ідея — зняти фільм про родину Тарновських. Вихідці з Польщі, осівши в Україні, стали відомими меценатами, діячами нашої культури. Їхнє родинне гніздо Качанівка на Чернігівщині у XIX столітті було справжньою Меккою для видатних українців, починаючи з Шевченка, якого єднала з Тарновськими багатолітня дружба. Ще одна тема — доля української політичної, військової, творчої еміграції в Польщі, адже саме сюди перейшов Уряд УНР на чолі з Симоном Петлюрою і десятки тисяч українських патріотів після поразки у визвольних змаганнях. Із усіх названих тем у Перемишлі дуже багато матеріалів і для фільмів, і для книжкових видань.

На набережній Пілсудського найбільша книгарня міста. Серед помітних видань — великий том “Пожегання” (“Прощання”) — пам’яті жертв Смоленської катастрофи, загибелі польської еліти на чолі з президентом Лехом Качинським. Цій трагедії днями виповниться 2 роки. Ще одна книга — “Путін. Человек без тважи”, тобто “Людина без обличчя”. На обкладинці “півпортрета” нового-старого президента Росії.

Стоїмо на мосту через славетну ріку Сян, яка ділить місто. І це саме тут, якраз по мосту, проходив кордон двох імперій: радянської — СРСР і нацистської — Німеччини, згідно з пактом Молотова—Ріббентропа.

Подумалося, що набагато легше побудувати нові красиві мости через ріку, а в невеликому Перемишлі їх уже кілька, ніж налагоджувати мости порозуміння між народами з такою непростю історією і взаємною, і в європейському й світовому контексті. Важко, але потрібно. Час іде не впинно, підростає нове покоління і поляків, і українців, які вже бачать себе не в складному минулому, а в новій об’єднаній Європі.

х х х

Студія ВІАТЕЛ висловлює вдячність Благодійному Фонду Рината Ахметова “Розвиток України” за сприяння в організації цієї творчої поїздки.

Афіша кінопоказів у Польщі

тор і продюсер студії Галина Криворчук і актриса Наталія Сопіт, яка знялася як автор-ведуча у всіх фільмах циклу “Гра долі”, наймасштабнішої роботи студії за останні роки. Я представляв у програмі “Просвіту” і нашу газету.

Коротко про студію. За 15 років діяльності тут створено чимало цікавих фільмів про українську історію і сьогодення. А в останні роки студія працює над циклом документальних фільмів “Гра долі”. В основі кожного фільму (їх знято вже 51) розповідь про видатних людей, які жили, творили в Україні. Перший фільм про Тараса Шевченка, герої наступних стрічок — Франко, Леся Українка, Лисенко, Коцюбинський, Костомаров, Куліш, Старицький, Мазепа, Хмельницький та багато інших видатних особистостей. Остання робота — фільм про Ференца Ліста, геніального композитора і піаніста, який тривалий час жив і творив в Україні, знайшов тут своє кохання. Фільм зняли за підтримки Фонду “Відродження”, прем’єра недавно з успіхом відбулася в Україні.

У Польщі зростає інтерес до України, її історії, літератури, мистецтва, тож виникла ідея зробити показ фільмів студії у Перемишлі. Мої тамтешні давні друзі організували цю програму на найвищому рівні. І директор Південно-Східного наукового інституту, відомий історик Станіслав Стемпень, і голова Української громади міста Марія Туцька доклали чимало зусиль до організації програми.

Для кінопоказів митці привез-

Зустріч з українцями в Народному домі, четверта ліворуч — Марія Туцька